

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- РЕФОРМА ВИЩОЇ ОСВІТИ

✓ Основні напрями трансформації вищої освіти
в Україні

- ЗАСАДИ ПРАВОТВОРЕННЯ

✓ До питання наукового забезпечення
правотворчої діяльності

№ 15 (279) СЕРПЕНЬ 2024

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 15 (279) 2024

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України
про ратифікацію Римського статуту 3
Президент України підписав Закон
України щодо посилення адміністративної
відповідальності за дрібні крадіжки 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Беззуб І.

Основні напрями трансформації
вищої освіти в Україні 4

Юхно С.

До питання наукового забезпечення
правотворчої діяльності¹ 16

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА* 17

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України про ратифікацію Римського статуту

Президент України В. Зеленський підписав проєкт закону «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього».

Відповідно до картки законопроєкту, Президент України підписав документ у суботу, 24 серпня.

21 серпня Верховна Рада України ратифікувала Статут Міжнародного кримінального суду (МКС). Документ підтримав 281 народний обранець.

Після того, як парламентарі ратифікували Римський статут, міністр закордонних справ Д. Кулеба на своїй офіційній сторінці у Twitter написав, що Україна зробила важливий крок до вступу в Європейський Союз. А також зазначив, що тепер співпраця України з МКС щодо притягнення Російської Федерації до відповідальності за скоєні злочини, буде ще ефективнішою.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінець зазначив, що ратифікація Римського статуту надає Україні можливість бути повноцінним членом Міжнародного кримінального суду насамперед ставити питання на порядок денний Асамблеї країн-учасниць, мати свого суддю в МКС та брати участь у роботі суду.

Що таке Статут Міжнародного кримінального суду?

Римський статут – це документ, на якому ґрунтується дія Міжнародного кримінального суду (МКС), що має повноваження розслідувати і притягувати до відповідальності за вчинення міжнародних злочинів на території країн, які визнали юрисдикцію МКС. Він визначає повноваження МКС з розслідування масштабних кримінальних злочинів, зокрема, геноциду, воєнних злочинів, злочинів проти людяності.

Україна підписала Статут ще у 2000 р. Однією з причин, що Статут не ратифіковували, були застереження, що МКС зможе притягати до відповідальності і громадян України. Проте Україна і так у 2013 р. визнала юрисдикцію МКС, тож вона поширюється на територію країни.

Ратифікація Римського статуту – одна з умов Угоди про асоціацію України з ЄС. 21 серпня 2024 р. Верховна Рада України ратифікувала Римський статут з уточненням, що МКС не матиме юрисдикції за статтею про воєнні злочини щодо громадян України протягом семи років після ратифікації (*Суспільне Новину (<https://suspilne.media/820545-prezident-pidpisav-zakon-pro-ratifikaciu-rimskogo-statutu/>). – 2024. – 24.08*).

Президент України підписав Закон України щодо посилення адміністративної відповідальності за дрібні крадіжки

В. Зеленський підписав Закон України щодо посилення адміністративної відповідальності за дрібні крадіжки.

Про це йдеться у картці законопроєкту на сайті Верховної Ради України.

Раніше кримінальним діянням була крадіжка на 300 грн. Закон підвищує поріг до 3000 грн.

Також документ посилює адміністративну відповідальність за дрібну крадіжку:

– за крадіжку до 757 грн – штраф від 850 до 1700 грн;

– за крадіжку від 758 до 3028 грн – штраф 1700–5100 грн;

– за повторну – від 8500 до 17 000 грн.

Якщо людина тричі або більше разів протягом року піддавалась адміністративному стягненню за дрібне викрадення, то штраф складає від 600 до 1000 неоподатковуваних

мінімумів або адміністративний арешт на 15 діб.

18 липня Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за дрібне

викрадення чужого майна». За законопроект № 11068 проголосували 243 депутати (*Суспільне Новини* (<https://suspijne.media/808025-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-posilenna-adminvidpovidalnosti-za-dribni-kradizki/>). – 2024. – 7.08).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Основні напрями трансформації вищої освіти в Україні

В Україні анонсовано масштабну реформу вищої освіти, яка, незважаючи на повномасштабне вторгнення РФ, є на часі, вона – надзвичайно важлива та одна з найскладніших. Війна суттєво загострила проблеми, які накопичувалися в системі вищої освіти України, і які потребують не лише ефективних, але й оперативних рішень, адже від якості вищої освіти залежатиме спроможність держави до відновлення та економічного зміцнення.

Дійсно, війна вносить корективи, стверджує міністр освіти і науки України О. Лісовий. Тому треба розвивати людський капітал швидше, щоб посилити державу та забезпечити відновлення економіки, максимально ефективно використовуючи обмежені ресурси. На жаль, на думку міністра, справжня цінність вищої освіти в Україні знизилася.

У свою чергу, і міністр освіти і науки у 2014–2016 рр., і президент Національного університету «Києво-Могилянська академія» С. Квіт переконаний, що освіта має розвиватися та зміцнюватися і під час повномасштабної війни, щоб молоді люди пов'язували своє майбутнє з Україною.

Модернізація мережі закладів вищої освіти (ЗВО) є не тільки відповіддю на виклики сьогодення, але й одним з секторальних зобов'язань України для вступу в Європейський Союз, наголошують урядовці.

Міністерство освіти і науки України презентувало пакет реформ, які спрямовані на комплексну трансформацію системи вищої освіти в Україні. Зокрема:

– зміну системи держзамовлення та запровадження державних грантів: мета – збільшити кількість студентів, які отримують державну підтримку для здобуття вищої освіти, а також створити передумови для якісної конкуренції між ЗВО за вступників;

– запровадження індивідуальних освітніх траєкторій: студенти зможуть самостійно регулювати строки навчання, вивчати предмети, які цікавлять найбільше та навіть змінювати спеціальність після року–півтора навчання, якщо є така потреба;

– посилення управлінської спроможності ЗВО через масове навчання управлінських команд, посилення ролі наглядових рад при ЗВО, розширення їхнього функціонала, залучення до рад представників бізнесу тощо;

– модернізацію мережі ЗВО, інвестиції в навчально-наукове і лабораторне обладнання в укрупнених закладах, яких стане менше, але які будуть конкурентоспроможними і забезпечуватимуть якісну освіту.

МОН розробило законопроекти, які мають створити для цього підстави, зазначив заступник міністра освіти та науки М. Винницький.

Так, у вересні 2023 р. МОН запропонувало для громадського обговорення проект закону «Про внесення змін до деяких законів України (щодо створення передумов для модернізації мережі закладів вищої освіти)», яким передбачено формування передумов модернізації мережі закладів вищої освіти на основі унормування змін в організацію функціонування територіально відокремлених

структурних підрозділів (ТВСП) закладів вищої освіти, коледжів, сфери управління вищою освітою, а також внесення змін до умов прийому на навчання для здобуття ступеня доктора філософії або доктора мистецтва.

Відповідно до Пояснювальної записки, найбільш суперечливою частиною системи вищої освіти є ТВСП закладів вищої освіти. Їх створення було виправдано наближенням освітніх послуг до місця проживання здобувачів освіти. Сучасний розвиток інформаційних технологій та досвід організації дистанційного навчання в 2020–2023 рр. довели доступність освітніх послуг ЗВО в будь-якій точці України та світу.

Автори документа також зазначають, що поділ фахових коледжів на самостійні юридичні особи (438) та фахові коледжі в структурі університетів (392) унеможлиблює системну модернізацію мережі фахових коледжів і закладів професійної (професійно-технічної) освіти та її прив'язку до нового адміністративно-територіального устрою. Водночас управління багатьма фаховими коледжами з боку університетів носить формальний характер, особливо в разі суттєвої відстані між ними, критерієм успішності фахового коледжу для більшості університетів є лише продовження навчання в них випускників коледжів, що прямо суперечить державному пріоритету пришвидшення виходу молоді на ринок праці.

Більшість ТВСП і коледжів, на думку законотворців, є невеликими, дублюють спеціальності місцевих закладів вищої освіти та мають обмежені кадрові і матеріально-технічні ресурси для забезпечення високої якості вищої освіти. Тому пропонується реорганізація або припинення діяльності ТВСП, які здійснюють освітню діяльність у сфері вищої та фахової передвищої освіти, з одно–дворічним перехідним періодом, що дозволить трансформувати найбільш розвинені ТВСП і коледжі в самостійні університети, академії чи інститути, решту трансформувати в заклади фахової передвищої освіти, приєднати до місцевих ЗВО або ліквідувати.

Доцільно також зауважити, що функціонування ТВСП не є практикою ЄС, в освітній простір якого інтегрується Україна.

Також центральним пунктом модернізації мережі ЗВО має стати укрупнення цивільних державних закладів вищої освіти, які є найбільш чисельною складовою системи вищої освіти (172). Більшість ЗВО знаходиться у сфері управління МОН (142), власні мережі ЗВО мають також Міністерство культури та інформаційної політики України (13) та МОЗ (12). Окремі заклади вищої освіти знаходяться у сфері управління Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національної академії педагогічних наук України. Саме подрібненість між сферами управління різних державних органів унеможлиблює значну частину трансформацій. Тому найкращим рішенням може стати консолідація управління цивільними закладами вищої освіти державної форми власності шляхом віднесення їх до сфери управління одного державного органу, що забезпечить єдність державного управління, необхідні умови маневрування їх функціями та власністю, уникнення спекулятивних управлінських дій у межах системи, а для цього делегувати цьому органу повноваження щодо внесення до Кабінету Міністрів України пропозицій стосовно утворення, реорганізації та ліквідації закладів вищої освіти державної форми власності усіх сфер управління (крім вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання).

Документ ще не зареєстрований у Верховній Раді України. Як зазначено в Пояснювальній записці, він потребує консультацій з громадськістю у формі публічного громадського обговорення та/або електронних консультацій відповідно до Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики (Постанова Кабміну від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»). Документ майже рік перебуває на етапі громадських обговорень (*Звіт про громадське обговорення проєкту закону «Про внесення змін до деяких законів України (щодо створення передумов для модернізації мережі закладів вищої освіти)»*) URL: <https://mon.gov.ua/storage/>

app/media/gromadske-obgovorennya/2023/11/15/Zvit-ho-proyekt.ZU.Pro.vnes.zmin.do.deyakykh.ZU-shchodo.stvor.peredumov.dlya.modern.merezhi.ZVO-15.11.2023-1.pdf).

Як зазначив заступник міністра освіти і науки М. Винницький, Єврокомісія вимагає конкретний план модернізації мережі навчальних закладів. При цьому європейці готові допомогти, зокрема й фінансово. У МОН заявили, що наміри зменшити кількість українських ЗВО пов'язані з нинішніми демографічними та економічними показниками, за якими існуюча мережа не є оптимальною та ефективною. За словами М. Винницького, демографічні прогнози без урахування показників міграції, пов'язаної з війною, свідчать про зменшення кількості випускників. Очікується, що до 2033 р. у країні буде близько 300 тис. випускників, і це можливо лише при поверненні тимчасово окупованих територій (у 2008 р. – 640 тис., 2023 р. – 360 тис. випускників).

Рішення про об'єднання, вважають у МОН, матиме низку переваг. Зокрема, у ЗВО будуть більші можливості для розвитку науково-освітнього потенціалу, доступ до інвестицій та можливість сконцентруватися на підготовці кваліфікованих фахівців. Говорячи про укрупнення ЗВО, М. Винницький виділяє два основні критерії:

1. Відповідність кількості населення міста чи області. Так, у містах, де проживає менше 100 тис. населення і працює один ЗВО, його слід зберегти (мова йде про Острог, Глухів, Дрогобич, Ізмаїл, Ніжин, Кам'янське тощо). Адже ЗВО тут є практично містоутворюючими закладами. У містах, де мешкає від 100 до 350 тис. громадян, варто утримувати не більше двох ЗВО (наприклад, Полтава, Тернопіль, Івано-Франківськ, Чернігів, Луцьк, Житомир, Суми). У містах із кількістю мешканців більш як 350 тис. може формуватися мережа ЗВО, що передбачає заклади трьох типів: навчальні інститути, які мають тісний зв'язок з роботодавцем, дослідницькі університети та міжгалузеві або спеціалізовані академії.

2. У ЗВО (крім містоутворюючих і спеціалізованих академій) має бути не менше 5 тис. студентів денної форми навчання.

У реалізації питання оптимізації мережі закладів вищої освіти МОН поки рухається шляхом діалогу, зазначив міністр освіти О. Лісовий, коментуючи питання об'єднання університетів. Міністр також повідомив, що кожен кейс є унікальним, а головною метою є формування трьох типів університетів в Україні.

Перший – місто-, регіоноутворюючий інтелектуальний центр з високою складовою дослідницької діяльності. При цьому такі університети готуватимуть фахівців за всіма спеціальностями, матимуть високий рівень автономії, інший підхід до фінансування, модель управління від стейкхолдерів.

Другий тип університетів – це галузеві. Ідеться про регіонально орієнтовані заклади – наприклад, лісотехнічні, металургійні університети можуть залишитися у певній області, де велика питома вага цієї галузі. Водночас сильні медичні університети також залишаться окремими закладами.

Третій тип університетів – так звані *liberal arts universities*. Це світоглядні маленькі університети. Наприклад, Український католицький університет, Острозька академія, Київська школа економіки тощо.

У Міносвіти зазначають, що реорганізація закладів вищої освіти – це не оптимізація, оскільки не йдеться про економію коштів. Навпаки, реорганізовані виші отримуватимуть мільйонні інвестиції. Як запевнив заступник міністра, в Україні діє програма Світового банку, яка передбачає, що при об'єднанні заклад отримуватиме від 1 до 1,5 млн дол. на обладнання, щоб покращити свою інфраструктуру.

Ще один законопроект, поданий урядом, стосується фінансування здобуття вищої освіти. Проект закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам» (№ 10399 від 10.01.2024 р.), ухвалений Верховною Радою України в першому читанні 20 березня 2024 р., розроблено з метою реформування системи фінансування здобуття вищої освіти на основі диверсифікації способів фінансового забезпечення навчання здобувачів, підвищення

ефективності використання державних коштів у частині фінансування державного замовлення, адресності державної цільової підтримки, вдосконалення механізму формування та розподілу державного замовлення, підвищення спроможності оплачувати здобуття вищої освіти завдяки механізму співфінансування з одночасним підвищенням відповідальності з боку здобувачів щодо результатів свого навчання, їх працевлаштування після отримання освітнього ступеня.

Законопроект, за словами Прем'єр-міністра України Д. Шмигала, передбачає навчання за рахунок державного замовлення, державних грантів, пільгових кредитів, а також за контрактною формою навчання. Державне замовлення – це повністю безкоштовне навчання студента за бюджетні кошти. Можливість безоплатно навчатися надаватиметься найкращим за конкурсним балом абітурієнтам. Також частина бюджетних місць буде надана вразливим категоріям. Водночас держава планує замовляти ті професії, в яких вона або платить повністю заробітну плату передусім учителі, медики, або є монополістом у наданні робочих місць, наприклад, «Укрзалізниця», атомна енергетика тощо, розповів голова Комітету ВР з питань освіти, науки та інновацій С. Бабак. Третя група, за його словами, це спеціальності, які потрібні для національної безпеки та оборони, або дефіцитні напрями, як, приміром, специфічні інженерні спеціальності, українознавство та схожі «малопомітні речі, що є насправді фундаментальні для держави».

Тобто держзамовлення переорієнтується на потреби держави. Натомість на тих фахівців, яких на ринку праці зараз забагато, державне замовлення буде зменшено.

Крім цього, ця реформа, на думку уряду, має розв'язати проблему із працевлаштуванням студентів-бюджетників, тобто тим, хто навчатиметься на держзамовленні, буде гарантовано робоче місце після закінчення ЗВО.

Одночасно з держзамовленням запроваджуватиметься модель державних грантів, які дозволять повністю або частково покрити витрати на навчання. Ці гранти не треба буде повертати, вони не передбачають жодних зобов'язань щодо відпрацювання. Сума гранту визначатиметься урядом, але в сьогоденних умовах передбачається діапазон між 15 і 50 тис. грн, які розподілятимуться за результатами ЗНО/НМТ з коригуванням на коефіцієнт спеціальності. Найбільш здібні вступники отримають грант, який покриватиме майже всю вартість навчання, а для інших залучатиметься механізм співфінансування.

Хоча сума гранту не обов'язково покриватиме повну вартість навчання, кількість вступників, які отримають фінансову підтримку, суттєво збільшиться за рахунок більш справедливого розподілу такої підтримки. Уточнюється, що нова система поширюватиметься лише на нових абітурієнтів.

Також законопроектом передбачено трансформацію механізму пільгового кредитування. На відміну від чинної системи, оператором видачі кредитів та їх повернення передбачено не ЗВО, а банк.

Джерело інформації: <https://www.slovoidilo.ua/2024/05/06/infografika/suspilstvo/reforma-vyshhoyi-osvity-yak-zminytsya-systema-derzhzamovlennya-ta-xto-zmozhe-otrymaty-hrant-navchannya>

Надважливу роль у розвитку ЗВО, а отже і якості освіти в них, відіграє управлінська складова, переконаний О. Лісовий. Адже, дуже багато залежить від того, яким є керівництво, чи залучено студентство, колектив та бізнес до ухвалення рішень. Для того, щоб розвинути управлінську спроможність топових команд в університетах, зокрема, планується посилити роль наглядових рад, щоб уможливити перехід до університетської автономії європейського зразка, зазначив урядовець.

За словами М. Винницького, нині Наглядова рада – це консультативний орган при ректорі, який час від часу збирається для звітності. Натомість у майбутньому Наглядова рада має стати реальним, професійним органом врядування, допомагати університету розвивати свою автономію. Сьогодні держава фінансує університети, формуючи так зване державне замовлення. Автономія передбачає спроможність університетів самим формувати і наповнювати власні бюджети, капіталізувати власні здобутки, резюмував М. Винницький. У свою чергу, віцепрем'єр-міністр, міністр цифрової трансформації М. Федоров прогнозує, що до нових Наглядових рад увійдуть представники бізнесу, ефективні менеджери та управлінці, кожен з яких допоможе університетам отримати більше

можливостей для розвитку, щоб втілювати сміливі та революційні рішення.

Попри те, що планувалось проведення за цими правилами вже вступної кампанії 2024 р., наразі законопроект не ухвалено, він очікує на друге читання.

Ще одним ключовим документом у напрямі євроінтеграції української освіти у МОН назвали ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу» (від 23.04.2024 р.; набрання чинності 16.08.2024 р.), який суттєво розширює можливості студентів у формуванні індивідуальних освітніх траєкторій, вступу на міждисциплінарну освітню програму та автономію закладів вищої освіти в розробленні та реалізації освітніх програм. Зокрема, документ передбачає:

- «вступ на галузь» – студенти зможуть навчатися на міждисциплінарній освітній програмі, яка передбачає вибір конкретної спеціальності не одразу, а після одного або півтора року навчання;

- індивідуальний темп навчання: студенти контрактної форми зможуть самостійно визначати тривалість навчання в університеті (закінчити 4-річну бакалаврську програму за

три роки або поєднувати навчання з роботою і завершити необхідні 240 кредитів ЄКТС за 6–8 років (ЄКТС або Європейська кредитно трансферна система дозволяє кількісно (в кредитах) оцінити навчальні програми, дисципліни та навантаження студента);

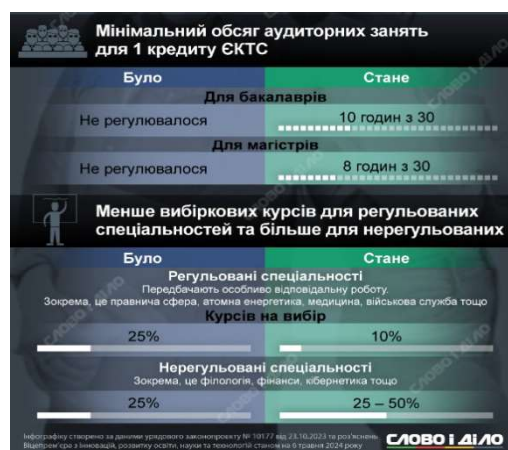
– визнання результатів навчання на програмах академічної мобільності та за формальною, неформальною чи інформальною освітою. Це особливо актуально для тих студентів, які поєднують навчання в українських ЗВО та за кордоном.

Також Закон наблизить українську систему вищої освіти до європейських стандартів. Цьому сприятимуть такі зміни для ЗВО:

– більша автономія і можливість самостійно визначати інструменти для досягнення встановлених стандартом компетентностей з нерегульованих спеціальностей. Вибіркових дисциплін стане більше;

– для таких регульованих спеціальностей, як право, медицина, правоохоронна діяльність тощо, будуть детально визначені вимоги до компетентностей та результатів навчання. Для цих спеціальностей передбачено державні кваліфікаційні іспити.

При доопрацюванні законопроекту до другого читання були вилучені контроверсійні норми щодо скасування заочної та вечірньої форм здобуття освіти.

Джерело інформації: <https://www.slovaidilo.ua/2024/05/07/infografika/suspilstvo/reforma-osvity-2024-yaki-novovvedennya-chekayut-studentiv>

МОН України наголошує, що цей Закон є важливою складовою комплексної трансформації системи вищої освіти.

На думку урядовців, запропоновані зміни у вищій освіті в Україні – важливий крок, який наблизить її до європейських стандартів. Адже витримати конкуренцію із західними вишами зможуть лише великі та потужні ЗВО, які надають сучасну якісну освіту.

Разом з тим, реакція в українському суспільстві на анонсовану урядом освітню реформу та заплановані зміни різна – від повного схвалення зусиль держави щодо реформування системи освіти до звинувачень у спробі її знищити.

Доволі жваву дискусію викликала ідея законотворців про доцільність припинення

функціонування в структурі закладів вищої освіти коледжів. Як заявив М. Винницький, посадовці думають над тим, чи повинні фахові коледжі бути в структурі університетів, які перебувають на державному бюджеті. При цьому, за його словами, ліквідовувати коледжі ніхто не буде, адже ці заклади освіти дуже потрібні для відбудови країни. Особливо ті, які мають відношення до будівельної, інженерної та інших важливих галузей.

Існуюча нині мережа закладів фахової передвищої освіти забезпечує потребу у кваліфікованих кадрах відповідної галузі економіки для різних регіонів України, а не окремо взятої області. Прийом студентів та працевлаштування молодих фахівців здійснюється в межах держави, а не окремого

взятого регіону за місцем знаходження закладу фахової передвищої освіти. Тому жодна обласна рада не підтримала виокремлення фахових коледжів. Навпаки, депутати Київської, Вінницької, Чернігівської, Закарпатської, Тернопільської обласних рад, розуміючи економічні, соціальні реалії та наявні існуючі загрози, свою неспроможність надавати навчально-методичну підтримку, звернулися до керівництва держави з вимогою зберегти наявної мережі закладів фахової передвищої освіти, зокрема, коледжів у складі університетів.

В ГО «Спілка ректорів закладів вищої освіти України» також переконані, що насильницьке виокремлення коледжів зі структури ЗВО нанесе непоправну шкоду державним інтересам, потягне за собою передачу їхнього фінансування на місцеві бюджети, які не готові до такої статті видатків. Передача на місцеві бюджети, додаткове навантаження на них в умовах війни призведе до поступового знищення як колективів, так і матеріальної бази коледжів, буде нанесений непоправний удар по економіці країни. З тим, що фінансування відокремлених підрозділів ЗВО недоречно переводити на обласні бюджети, бо це опосередковано сприятиме їхньому злиттю чи закриттю, впевнений і народний депутат І. Чайківський.

Також, запевняють освітяни, якщо виокремлення фахових коледжів у рамках законопроекту відбудеться, це збільшить освітню нерівність та порушить доступ до освіти для здобувачів фахової передвищої освіти у регіонах.

Також слід враховувати, наголошує державний секретар МОН (2021–2023 рр.) С. Захаріна, що коледжі достатньо ефективно виконують функцію «ранньої професійної орієнтації». Випускники шкіл можуть на базовому рівні опанувати певну професію, і в подальшому визначитися – чи залишатися в певній професії, або змінити її. Коледжі, які функціонують при університетах, виконують і іншу важливу функцію – поповнення студентського контингенту за рахунок «мотивованих випускників».

Окрім того, заклади фахової передвищої освіти успішно вирішують не тільки професійні

завдання, а й виконують значні соціальні функції. Майже 15 % студентів мають статус сиріт, а 47 % – потребують соціального захисту і додаткових витрат на їх утримання.

До слова, наприклад, у мережі закладів фахової передвищої освіти Тернопільської області, яка налічує 21 заклад, 8 є структурними підрозділами закладів вищої освіти і, відповідно, підлягають реформуванню. Тут навчається 7532 студентів, в тому числі 4537 з них на умовах державного замовлення. На теренах Чернігівщини функціонує 23 заклади вищої та фахової передвищої освіти, 7 з яких є структурними підрозділами університетів і серед них найбільші коледжі області.

Отже, на думку народного депутата М. Цимбалюка, варто працювати над посиленням фахової освіти, випускники якої зможуть суттєво посилити трудовий потенціал країни у відбудові після перемоги України у війні. Тому, в центрі уваги мають перебувати питання підготовки фахівців для ринку праці, програм підвищення кваліфікації та адаптації ветеранів, центрів сприяння ветеранському підприємництву, осередків освіти дорослих, кваліфікаційних центрів, а не питання механічної ліквідації цілого рівня з непередбачуваними наслідками для держави.

Серед проблемних питань, винесених на порядок денний чинним пакетом реформ, є об'єднання університетів та приведення мережі ЗВО у відповідність до демографічних реалій.

Коментуючи ініціативи з модернізації мережі, яка передусім вимагає злиття деяких закладів, міністр освіти О. Лісовий зазначив, що потрібно зберігати, розвивати та посилювати найкраще, об'єднувати ресурси закладів, щоб замість двох–трьох слабких університетів створити на їхній базі один потужний заклад і сконцентрувати інвестиції в одній точці. Бо фінансувати «всіх потроху» – недоцільно та безперспективно.

Очевидно, що в умовах жорсткої економії укрупнення є одним із природних шляхів розвитку університетів як у світі загалом, так і в Україні зокрема. З тим, що мережа завелика, в теорії погоджуються майже всі, але природно,

що на практиці ніхто із ЗВО не хоче опинитися серед приєднаних.

Ректор Херсонського державного університету О. Співаковський вважає, що має бути чітка методологія, яка визначатиме якість освіти у вишах, і за якою розглядатимуть доцільність поглинання того чи іншого закладу. Дійсно, кількість студентів з роками скорочується, але університети мають бути не лише у великих містах, і успішні приклади цього є в західних країнах. Там створення університету в маленьких містечках розглядають як територію, навколо якої формується інтелігенція, еліта. Наприклад, Поморський університет у маленькому польському містечку Слупськ (до 100 тис.).

Неминучою вважає модернізацію мережі закладів вищої освіти і ректор Бердянського державного педагогічного університету І. Богданов. Адже існуюча система не відповідає сучасним потребам суспільства. Разом із тим, за його словами «якщо держава буде пропонувати об'єднання, злиття, укрупнення переміщених закладів вищої освіти, то це може сприйматися як те, що держава не збирається деокуповувати території».

У цьому контексті варто нагадати як про негативний досвід про спробу приєднати до Києво-Могилянської академії Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, який був переміщений з півострова задля врятування вузу від окупації. Ці плани викликали спротив з боку адміністрації та студентів і вивели питання в «політичну площину». Неабиякий вплив на позитивне для таврійців рішення мало звернення лідера кримських татар М. Джемілева до Президента України та Прем'єр-міністра з проханням «терміново вжити всіх необхідних заходів реагування щодо збереження Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського».

Гострота дискусії навколо об'єднання університетів значною мірою, на думку Вченої ради Запорізького національного університету, зумовлена низкою недоліків у комунікаційній політиці МОН, несвоєчасним або недостатнім інформуванням щодо процедури самого об'єднання, непрозорі критерії вибору тих,

хто підпадає під оптимізацію, що сприяє поширенню чуток, хвиль збурення й паніки.

Голова Співки ректорів закладів вищої освіти України П. Куліков, на засіданні, що відбулось у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (лютий 2024 р.), наголосив, що реформування освітянської сфери має відбуватися у тісному контакті з ректорським корпусом, а відповідні рішення мають ухвалювати за умови консенсусу сторін. У результаті дискусії було сформовано пропозицію щодо створення спільної робочої групи Співки ректорів і МОН для напрацювання підходів до об'єднання державних закладів вищої освіти у регіонах. До неї було запропоновано включити представників профільного комітету, а також обласних військових адміністрацій.

Про те, що оптимізація закладів вищої освіти в Україні повинна відбуватися прозоро, системно й у постійному діалозі із суспільством, вищими навчальними закладами, освітянами, науковцями та за визначеними критеріями, переконана і адвокатка Л. Криворучко. А на думку народної депутатки Ю. Гришиної, підхід МОН є несистемним та необґрунтований, без чітко визначених критеріїв об'єднання вузів і спрямований на підриг довіри наукового й освітнього середовища до керівництва профільним міністерством.

У свою чергу, ректор Національного університету біоресурсів і природокористування, заступник голови Співки ректорів С. Ніколаєнко вважає, що перед тим, як проводити масштабне укрупнення університетів, уряду потрібно було представити програму відродження й відбудови України, де було б визначено, які галузі будуть пріоритетними, і вже під них вибудовувати оновлену мережу закладів.

Про перспективи розвитку української освіти в умовах демографічної кризи в інтерв'ю сайту ТСН.ua розповіла експертка, завідувачка навчальної частини Державної наукової установи «Київський академічний університет» О. Марункевич. Питання зменшення чисельності населення та скорочення кількості закладів освіти доволі складне, оскільки залежить від багатьох факторів: це і тривалість

війни, і точна кількість населення, і його структура та економічні умови життя. Тому, на її думку, до скорочення і реформування закладів освіти потрібно підходити, з одного боку, дуже обережно, а з іншого – дуже ґрунтовно (URL: <https://tsn.ua/exclusive/vigorannya-studentiv-ta-nepovni-klasi-scho-vidbuvatimetsya-z-osvitoyu-v-ukrayini-pislya-viyni-2456140.html>).

Ініціатори проєкту планують модернізувати не лише мережу, а і систему управління в сфері вищої освіти. З одного боку, уможлиблюється формування єдиного «освітнього простору» і імплементація єдиних стандартів розвитку ЗВО, а згодом – утворюються додаткові можливості для об'єднання (або приватизації) університетів. З іншого боку – заклади, які знаходяться в підпорядкуванні відомств, мають більшу професійну спрямованість, а також як правило знаходяться в кращих економічних умовах (у першу чергу, завдяки кращому фінансуванню). Зокрема, в відомчих закладах рівень оплати праці вищий, аніж в закладах системи МОН. Відтак, після переходу закладів до нового засновника можуть спостерігатися масові звільнення і як наслідок – зниження університетського потенціалу.

До речі, проєктом Закону «Про внесення змін до деяких законів України (щодо створення передумов для модернізації мережі закладів вищої освіти)» передбачено внесення змін до ст. 12 Закону України «Про вищу освіту» щодо сфери управління галузевих державних органів. Зокрема, пропонується виключити з числа органів, у сферу повноважень яких входить управління вищою освітою, НАН України та національні галузеві академії наук.

Серед найбільш резонансних змін також перехід на грантову систему фінансування здобуття вищої освіти. Як вже зазначалося, стратегія реформи націлена на те, аби держбюджет фінансував підготовку тих фахівців, які реально потрібні країні, а інші спеціальності фінансувалися грантами та коштами студентів.

У такий спосіб більша кількість людей отримає фінансування від держави, впевнена народна депутатка Н. Піпа. При цьому, за словами міністра цифрової трансформації

М. Федорова, студенти матимуть більше свободи під час вибору ЗВО, адже не будуть обмежені наявністю бюджетних місць. У МОН прогнозують, що нова система фінансування змінить ситуацію в сфері вищої освіти, примусивши виші конкурувати за студентів, оскільки суть реформи полягає у тому, що заклади вищої освіти не будуть отримувати гроші безпосередньо від держави, а їм потрібно буде переконати абітурієнтів, що гранти або ваучери треба принести саме до них.

Перша проректорка Київського столичного університету імені Бориса Грінченка Л. Гриневич також наголошує, що у разі впровадження змін, визначальним буде вибір абітурієнта, адже система грантів пропонує, незважаючи на форму власності: державна, комунальна, приватна, оплатити навчання у ним обраному виші. Л. Гриневич підкреслила, що концептуально ідея грантової оплати навчання студентів правильна, прогресивна, але вона не має скоротити доступ до вищої освіти.

Натомість експерт з освітніх питань, засновник Всеукраїнської освітньої компанії Setstud О. Кондратюк наголошує на тому, що кількість грантів буде меншою, ніж кількість грошей, які зараз виділяє держава, відтак, кількість бюджетних місць буде меншою.

Заступник голови Профспілки працівників освіти і науки України С. Романюк, коментуючи законопроект № 10399, зазначив, зокрема, що проєкт документу не враховує норми Конституції, якими гарантується право на безоплатне здобуття вищої освіти в державних навчальних закладах, натомість пропонує отримати вищу освіту за рахунок державних грантів, кредитів та ваучерів, механізм яких не прописаний жодним документом.

У «Спілка ректорів» наголошують, що цим Законом руйнується система підготовки кадрів для базових галузей економіки України – будівництва, енергетики, гірничо-збагачувального комплексу, сільського господарства та переробки продукції АПК, інших інженерних галузей, що вкрай необхідні державі як під час війни, так і в повоєнній відбудові. Запровадження так званого «грантового» фінансування призведе до

перерозподілу коштів з підготовки вказаних фахівців до «популярних» професій – юристів, економістів, менеджерів, журналістів, міжнародників тощо. Від прийняття законопроекту виграють приватні заклади вищої освіти – УКУ, КРОК та інші, які, на жаль, не готують інженерні, технологічні кадри для реального сектору економіки.

Окрім цього, зазначив С. Ніколаєнко, можливість використовувати гранти приватними університетами сприятиме перетоку щорічно орієнтовно 500 млн грн із державних закладів вищої освіти до приватних, що суперечить Бюджетному кодексу України.

Найболючіше Закон вдарить по дітям-вихідцям з сільської місцевості, які внаслідок пандемії, війни мають найвищі освітні втрати. Тож випускники сільських шкіл отримають низькі бали і, відповідно, найнижчий розмір гранту, що змусить їх усіх платити за здобуття вищої освіти. Водночас вони будуть позбавлені й стипендіального забезпечення. Прийняття Закону неминуче призведе до підняття цін на контрактне навчання до рівня собівартості, що зробить його недоступним для більшості українців.

У свою чергу, президент Національного університету «Києво-Могилянська академія» С. Квіт вважає надання грантів студентам прогресом. Система держзамовлення, яка діє в Україні, незрозуміла західним партнерам, зауважив він. Система не спирається на об'єктивні розрахунки, не ґрунтується на об'єктивних даних про потреби держави у фахівцях. Тут же постає питання, якої кількості університетів та освітніх програм потребують українське суспільство й вітчизняна економіка.

Дійсно, вважає віцепрезидент з бакалаврських програм Київської школи економіки Є. Стадний, питання в тому, чи справді держава здатна спрогнозувати потреби у фахівцях з вищою освітою. Дотепер держава не підвищувала своїх спроможностей у прогнозуванні, але нині потрібні аналітики, які розуміють ринок праці, які розуміють сфери, які вміють рахувати, які знаються на цьому, зауважує він.

Пропонована система грантів вже існує в багатьох країнах і називається «гроші ходять

за студентом», коментує голова громадської спілки «Освіторія» З. Литвин. Як показує міжнародний досвід, у розвинених країнах такі системи державних грантів додатково підсилюються грантами від університетів. З так званого endowment фонду (цільовий фонд) університети можуть дофінансовувати тих абітурієнтів, які не можуть сплатити за навчання навіть неповну вартість. На думку голови спілки, українським університетам мають законодавчо дозволити мати ще й такі фонди.

Як зазначено у Відкритій заяві Вченої ради ЗНУ щодо реформування системи вищої освіти в Україні, новий принцип розподілу державного фінансування через систему повних або часткових індивідуальних грантів є набагато справедливішим за попередню систему, де навіть мінімальна різниця в балах ЗНО/НМТ фактично позбавляла значну частину вступників жодної державної підтримки. Разом із вдосконаленою системою пільгового кредитування та державними гарантіями першого робочого місця такий підхід суттєво знизить фінансове навантаження на здобувачів в умовах неминучого зростання вартості вищої освіти.

Водночас, ідеться в заяві, при переході на грантову систему фінансування необхідно врахувати інтереси ЗВО прифронтової зони та переміщених ЗВО, на конкурентоспроможність яких реалії воєнного часу впливають найбільшою мірою. Саме університети з вищеназваних категорій мають стати майданчиками для пілотування системи гнучкого навчання (індивідуальних освітніх траєкторій), де обсяг річного навчального навантаження і, відповідно, тривалість освітнього процесу регулюються самим здобувачем.

Ознайомившись з текстом законопроекту № 10399, представники організацій, що опікуються захистом прав постраждалих внаслідок збройної агресії проти України (ГО «Донбас СОС», Центр прав людини ZMINA, БФ «Схід SOS», Кримська правозахисна група, БФ «Право на захист», ГО «КРИМСОС» та інші), у своїй заяві щодо законопроекту про реформування системи фінансування здобуття

вищої освіти зазначають, що його прийняття без доопрацювання перешкоджатиме реалізації права на освіту та реінтеграції осіб з тимчасового окупованих територій України до освітнього, культурного та громадського простору України; створить умови неефективної державної підтримки у сфері освіти та слугуватиме маркером, що держава робить кроки щодо обмеження та ускладнення становища вразливих категорій осіб; спричинить відтік інтелектуального потенціалу за кордон та поглибить брак кваліфікованих кадрів на ринку праці.

Хоча, згідно із пропонованими змінами, державною цільовою підтримкою так само будуть забезпечуватися найбільш вразливі категорії, громадських активістів насторожує, що така допомога буде надаватися лише за умови, якщо фінансово-майновий стан сім'ї одержувача відповідатиме певним критеріям, чіткого визначення яких не існує (*Повний текст позицій організації URL: <https://vostok-sos.org/pozycziya-shhodo-deyakih-polozhen-proyektu-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-zakoniv-ukrayiny-shhodo-finansuvannya-zdobuttya-vyshhoi-osvity-ta-nadannya-derzhavnoi-cilovoyi-pidtrymky-yiyi-z/>*).

Коментуючи запропоновані зміни у вищій освіті, голова наглядової ради НУБіП М. Томенко наголошує, що в умовах війни подібні реформи – це замах на знищення національної системи освіти, яка й так перебуває в стані виживання. Він радить скористатися європейським досвідом справжніх реформ: напрацювання із залученням представників галузі та громадськості; апробація через пілотні проекти; реалізація, щонайменше, через рік після ухвалення законів для підготовки галузі до новацій.

Також, коментуючи можливість навчання для студентів-контрактників від 3 до 8 років за умов самостійного вибору студентами розподілу кредитів ЄКТС, М. Томенко відзначив, що «не уявляє організацію адекватного навчального процесу та роботу викладачів в умовах паралельного існування еної кількості програм для різнорічних студентів».

Однією із обурливих змін, які пропонує законопроект № 10399, його противники

називають «примусове працевлаштування». «Замість ефективної допомоги студентам із пошуком першої роботи за спеціальністю, уряд пропонує допомогу роботодавцям у пошуку робочої сили; замість гарантій працевлаштування студентам-бюджетникам пропонують примус», наголошує незалежна студентська профспілка «Пряма дія». Вони переконані, що подібні зміни роблять освіту настільки непривабливою для вступників, що вони радше обиратимуть європейські виші, що аж ніяк не сприятиме інтелектуальному збагаченню країни.

Отже, зміни в освіті мають стати фундаментом для економічного прориву України та розвитку людського капіталу. Хоча окремі складові пакету реформ вищої освіти є, безумовно, радикальними, його кінцева мета – якісна й конкурентоспроможна вища освіта в Україні. Виконання перелічених кроків сприятиме підвищенню якості освіти і науки в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України, а також дозволять використовувати обмежені бюджетні кошти ефективніше і справедливніше (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: сайт «Українська правда» (<https://life.pravda.com.ua/columns/2024/01/19/258908/>); <https://life.pravda.com.ua/society/nush-eksperimenti-z-vishami-i-zaklik-do-studentiv-interv-yu-z-ministrom-osviti-300747/>); сайт Ukraine World News (<https://uworld.news/news/modernizatsiia-zakladiv-vyshchoi-osvity-lisovyi-1008041.html>); сайт Міністерства освіти і науки України (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennia/2023/11/15/Zvit-ho-projekt.ZU.Pro.vnes.zmin.do.deyakikh.ZU-shhodo.stvor.peredumov.dlya.modern.merezhi.ZVO-15.11.2023-1.pdf>); <https://mon.gov.ua/ua/news/zmini-u-finansuvanni-zdobuttya-vishoi-osviti-vru-uhvalila-zakonoprojekt-u-pershomu-chitanni>); соціальна мережа Facebook (<https://www.facebook.com/mychailo.wynnyckyj/posts/7720481174669832>; <https://www.facebook.com/watch/?v=1549689205865887>); офіційний вебпортал парламенту України (<https://www.rada.gov.ua/news/razom/247652>*).

html; <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43050>; <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43517>; https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/247651.html); єдиний вебпортал органів виконавчої влади України «Урядовий портал» (<https://www.kmu.gov.ua/news/mon-verkhovna-rada-ukhvalyla-v-druhomu-chytanni-zakon-pro-rozvytok-indyvidualnykh-osvitnikh-traiektorii>); вебпортал «Слово і Діло» (<https://www.slovoidilo.ua/2024/05/07/infografika/suspilstvo/reforma-osvity-2024-yakinovovvedennya-chekayut-studentiv>; <https://www.slovoidilo.ua/2024/05/06/infografika/suspilstvo/reforma-vyshhoyi-osvity-yak-zminytsya-systema-derzhzhamovlennya-ta-xto-zmozhe-otrymaty-hrant-navchannya>); сайт «Освіта.уа» (<https://osvita.ua/blogs/90034>; <https://osvita.ua/vnz/91583/>); сайт Терен (https://teren.in.ua/news/studenti-budut-uneviznachenomu-stani-pedpracivniki---bez-roboti-v-ukrayini-hochut-reformuvati-deyaki-zakladi-osviti_401172.html); сайт Чернізівської обласної ради (<https://chor.gov.ua/nashadiyalnist/publikatsiji/item/13560-pro-zvernennia-chernihivskoi-oblasnoi-rady-do-verkhovnoi-rady-ukr>); портал Today.ua (<https://top.today.ua/russkyj-mon-obnarodovalo-ynformatsyyu-yz-pervyh-ruk-kasayushhuyusya-lykvydatsyy-kolledzhej-v-ukrayne/>); сайт ГО «Спілка ректорів закладів вищої освіти України» (<https://zvo.knu.ua/ua/news-1-34-318-pravoviy-ta-socialniy-analiz-reform-yaki-proponuyutsya-uryadom-u-vischii-shkoli>); сайт Цензор.НЕТ (https://censor.net/ru/blogs/3456735/nastup_na_fahovu_peredvyschu_osvitu); сайт LB.ua (https://lb.ua/society/2024/01/23/594937_zmini_vishchiiy_osviti_riziki_.html; https://lb.ua/blog/stanislav_nikolaienko/611469_kudi_reformatori_namagayutsya.html); вебпортал медіакомпанії «Радіо Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org/a/новину-прызовуа-скорочення-vyshiv-pivdnya/32803969.html>); сайт науково-популярної газети «Світ» ([\[мережі-зво-за-яким-сценар/\]\(https://svit.kpi.ua/2024/02/22/onmimizaciya-merezi-zvo-za-yakim-scenar/\)\); сайт LEXINFORM \(<https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/optymizatsiya-zakladiv-vyshhoyi-osvity-v-ukrayini-likvidatsiya-reorganizatsiya-ye-pytannya/>\); сайт ТСН.ua \(<https://tsn.ua/exclusive/vigorannya-studentiv-ta-nepovni-klasi-scho-vidbuvatimetsya-z-osvitoju-v-ukrayini-pislya-viyni-2456140.html>\); сайт Факти \(<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240320-reforma-finansuvannya-vyshhoyi-osvity-projshla-pershechytannya-u-radi/>\); сайт телеканалу ТРК «Перший Західний» \(<https://1zahid.com/info/navchannya-za-granty-ekspert-poyasnyvshho-planuyut-v-minosvity/>\); офіційний сайт ЦК Профспілки працівників освіти і науки України \(<https://pon.org.ua/novyny/11027-granty-stypendii-i-masshtabni-zminy-u-finansuvanni-vyshchoi-osvity-pytannia-efiru.html>; <https://pon.org.ua/novyny/11014-spilka-rektoriv-nagoloshuie-parlament-zrobyv-krok-doznyshchennia-pidgotovky-fakhivciv-bazovykh-galuzei-neobkhidnykh-dlia-vidbudovy.html>\); вебсайт «Укрінформ» \(<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3836258-100vidsotkove-finansuvanna-derzavou-navcanna-studentiv-castkovo-zalisitsa.html>; <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3829932-derzava-platitime-studentam-granti-na-navcanna-akso-verhovna-rada-dozvolit.html>\); сайт Запорізького національного університету \(\[https://sites.znu.edu.ua/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=61926&lang=ukr&news_code=v--dkrita-zayava-vcheno---radi-znu--schodo-reformuvannya-sistemi-vischo---osviti-v-ukra--n--\]\(https://sites.znu.edu.ua/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=61926&lang=ukr&news_code=v--dkrita-zayava-vcheno---radi-znu--schodo-reformuvannya-sistemi-vischo---osviti-v-ukra--n--\)\); сайт ГІ «Схід SOS» \(<https://vostok-sos.org/pozycziya-shhodo-deyakyh-polozen-proyektu-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-zakoniv-ukrayiny-shhodo-finansuvannya-zdobuttya-vyshhoyi-osvity-ta-nadannya-derzhavnoyi-czilovoyi-pidtrymky-yiyi-z/>\); сайт Незалежної студентської профспілки «Пряма дія» \(<http://www.priamadiia.org/publications/92719977-9f95-421c-99be-64a01fa82479>\).](https://svit.kpi.ua/2024/02/22/onmimizaciya-</p>
</div>
<div data-bbox=)

С. Юхно, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

До питання наукового забезпечення правотворчої діяльності¹

На сьогоднішній день відбувається значне реформування правотворчої діяльності, зокрема, було ухвалено новий Закон України «Про правотворчу діяльність», мета якого – впорядкування правотворчої діяльності в Україні, посилення взаємодії між учасниками правотворчої діяльності у процесі підготовки нормативно-правових актів, а також контролю за їх реалізацією, забезпечення участі громадянського суспільства в правотворчій діяльності та якості законодавства України. Поряд з іншим, Закон підвищує роль громадянського суспільства, наукової та експертної спільноти у процесі формування публічної політики. На законодавчому рівні сформулювалося розуміння, що правотворча діяльність має ґрунтуватись на максимально-му врахуванні (через виявлення та вивчення) потреб суспільства в якісному правотворенні. Саме в цьому контексті визначальні функції покладаються на Національну академію наук України та на наукові установи.

Нові засади правотворення передбачають її здійснення відповідно до **принципу наукового забезпечення, а суб'єктами такого забезпечення є як органи, так і особи, які виконують завдання наукового, юридичного, експертного, консультативного, технічного та інших видів забезпечення правотворчого процесу.**

Важливою з точки зору наукової діяльності є прогностичні документи публічної політики (документи юридичного прогнозування), що, відповідно до Закону, розробляються з метою визначення перспективного правового регулювання суспільних відносин, підвищення ефективності планування правотворчої

діяльності, уніфікації та систематизації законодавства України. Такі документи можуть розроблятися суб'єктами правотворчої діяльності **на підставі рекомендацій суб'єктів наукової, науково-технічної діяльності, суб'єктів забезпечення правотворчої діяльності.** У таких документах юридичного прогнозування відображаються:

- тенденції розвитку сучасної правової системи;
- соціальні потреби, публічні інтереси та суспільні відносини, що потребують врегулювання шляхом правотворчої діяльності;
- перспективні форми і методи правового регулювання суспільних відносин;
- системність регулювання суспільних відносин;
- оцінка впливу на суспільні відносини запропонованого правового регулювання.

Окрім того Закон передбачає розробку **Наукової концепції розвитку законодавства України** – документа юридичного прогнозування рекомендаційного характеру, в якому на теоретико-емпіричній основі здійснюється системне прогнозування розвитку законодавства України, його окремих сфер, галузей та напрямів. Визначено, що розроблення Наукової концепції розвитку законодавства України здійснюється один раз на п'ять років Національною академією наук України, а також те, що дана концепція буде враховуватися Кабінетом Міністрів України під час планування правотворчої діяльності. Таким чином Закон покладає на наукові установи, науковців широкий спектр завдань, від виконання яких залежить якість законодавства України.

Все це зумовлює актуальність наукового дослідження щодо ролі науковців та окремо – наукових бібліотек у забезпеченні правотворчої діяльності. Тут варто звернути увагу на роботу спеціальних бібліотечних підрозділів, що спеціалізуються на правовій та

¹ Матеріал підготовано для обговорення в ході Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір» та додатково оприлюднено у матеріалах конференції

дотичній літературі та інформації. Серед таких установ зупинимось коротко на Національній юридичній бібліотеці (НЮБ), що функціонує у складі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (URL: <https://nbuviar.gov.ua>). У своїй діяльності НЮБ взаємодіє з органами державної влади, науковими установами та громадськими організаціями та забезпечує їх відповідною інформаційно-аналітичною продукцією. Діяльність бібліотеки спрямована на опрацювання великого масиву правової інформації, що міститься на різних інформаційних ресурсах, що сприяє удосконаленню правотворчої діяльності, вивченню суспільних потреб у правотворчій діяльності, аналізу перспективних напрямів правового регулювання суспільних відносин, вивченню думки суспільства щодо правотворчої діяльності.

Здійснення постійного моніторингу науковими працівниками бібліотеки сайтів експертних спільнот, фахівців з метою вивчення та систематизації експертної думки щодо потреб у правотворчій діяльності (необхідність врегулювати певні суспільні відносини, які на сьогоднішній день не врегульовані; практичні проблеми, з якими стикаються фахівці під

час застосування тієї чи іншої норми під час своєї діяльності з метою виявлення прогалин або колізій у праві; пропозиції можливого вдосконалення нормативно-правових актів, тощо) має важливе значення як для вдосконалення чинного законодавства України так і для підвищення ефективності планування правотворчої діяльності.

Таким чином наукові бібліотеки, зокрема їх спеціалізовані юридичні та правові підрозділи, здатні виступати важливим елементом механізму забезпечення правотворчої діяльності в Україні.

Завдання які стоять перед науковцями, передбачають необхідність у проведенні послідовної роботи щодо напрацювання відповідних механізмів за допомогою яких будуть реалізовуватись ці завдання. До **перспектив подальших досліджень** варто віднести наукове вивчення таких питань: прогностичних документів публічної політики (документів юридичного прогнозування); Наукової концепції розвитку законодавства України, визначеної Законом про правотворчу діяльність; суспільного запиту на правотворчу діяльність; зарубіжного досвіду діяльності наукових установ та бібліотек у забезпеченні правотворчої діяльності.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА*

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Посилення відповідальності за дрібну крадіжку: «за» та «проти»

9 серпня 2024 року набув чинності Закон України №3886-IX, яким вносяться зміни до статті 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Законом підвищено «пороговий» рівень вартості викраденого майна, який впливає на розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності. Відтак: крадіжка на суму

до 3028 гривень – дрібна та тягне за собою адміністративну відповідальність, а якщо сума викраденого майна перевищить 3028 гривень – настає кримінальна відповідальність.

Яка мета Закону України? Відповідь від розробників

Розробники законопроекту вказують у пояснювальній записці, що такий крок необхідний для врегулювання притягнення до кримінальної відповідальності за крадіжку в умовах воєнного стану. Адже покарання за вчинення крадіжки за частиною четвертою

* Збережено стиль і граматику оригіналу

статті 185 Кримінального кодексу України є не співмірним. Воно повинно відповідати ступеню суспільної небезпечності кримінального правопорушення, обставинам його вчинення та враховувати особу винного, тобто бути справедливим.

У судовій практиці є випадки, коли особу засудили до позбавлення волі на п'ять років із подальшим звільненням від відбування покарання на підставі статті 75 КК України за викрадення мобільного телефону вартістю майже 470 гривень, парфумованої води на суму майже 520 гривень, м'яса вартістю понад 500 гривень та інші випадки.

Так, розробники законопроекту констатували, що при призначенні покарання за крадіжку, вчинену в умовах воєнного стану, відбувається порушення принципу домірності: однакова відповідальність настає за злочини, що очевидно є більш тяжкими, і за правопорушення, які раніше розглядалися як злочини невеликої тяжкості або навіть як проступки.

Окрім того, процедура притягнення до кримінальної відповідальності набагато складніша і потребує більше часу й ресурсів правоохоронців, аніж адміністративна. Тому новий Закон позитивно позначиться на їхній роботі, адже правоохоронні органи зможуть фокусуватися на більш значних кримінальних правопорушеннях, ніж крадіжка пакунка памперсів чи пляшки горілки у магазині.

Як Омбудсман України, підтримую те, що ця ситуація потребує законодавчого врегулювання. Однак, на мою думку, запропоновані новоухваленим Законом України шляхи розв'язання проблеми мають свої недоліки.

Найперше зупинюсь на суспільному резонансі та впливі на кримінально-правову політику держави Закону №3886-IX.

Як відомо, кримінальні правопорушення проти власності у загальній статистиці злочинності становлять понад 60% від усіх кримінальних правопорушень, вчинених на території України. Крадіжка – найбільш розповсюджене правопорушення проти власності. Вона охоплює близько 90%. При зміні підходу до кваліфікації крадіжки (адже

відповідно до нового Закону України значний відсоток таких правопорушень «переміститься» із кримінального провадження в адміністративне) будемо спостерігати ілюзорну статистику зменшення рівня злочинності у цій сфері, однак реальна кількість правопорушень залишиться без змін.

«Полегшення» щодо рівня навантаження очікується не тільки в прокуратурі, а й серед судів загальної юрисдикції у зв'язку зі зменшенням кількості кримінальних проваджень у цій категорії справ. Однак така умовна «розвантаженість» судів кримінальної юрисдикції спричинить додаткове навантаження на суддів, які розглядають адміністративні справи. При цьому у межах суду загальної юрисдикції, де галузева спеціалізація є досить умовною, завантаженість одного конкретного судді не зміниться.

При цьому відсутність прокурора при розгляді адміністративної справи за статтею 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення викликає закономірне питання: хто ж буде підтримувати державне обвинувачення в суді? Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) неодноразово наголошував, що відсутність сторони обвинувачення під час усного судового засідання може спричинити порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Так, це може викликати сумніви щодо об'єктивної неупередженості суду, адже суд повинен взяти на себе роль обвинувачення. Це спричинить труднощі в реалізації обвинуваченим прав бути поінформованим про «характер і причину обвинувачення», мати «достатній час і можливості» для підготовки захисту та підірвати здатність обвинуваченого висувати адекватний (належний) захист у змагальному провадженні. Відтак можна припустити, що суди загальної юрисдикції при скорочені часу розгляду адміністративних справ проти власності зіштовхнуться з іншими процесуальними проблемами. Це може призвести до збільшення кількості скарг до ЄСПЛ.

Свого часу, коли цей законопроект надійшов до Офісу Омбудсмана, я надав правову позицію

до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності.

Окремі мої зауваження та пропозиції до законопроекту були враховані при його доопрацюванні, зокрема, щодо:

зменшення «порогового» розміру викраденого майна для відмежування адміністративної та кримінальної відповідальності й прив'язки його до соціальних показників, які є основою визначення ступеня суспільної небезпечності кримінальних правопорушень проти власності;

уникнення використання терміну «значний» для позначення розміру дрібного викрадення чужого майна, оскільки можна спрогнозувати виникнення різного застосування однакових термінів щодо одного виду (різновиду) правопорушень у адміністративному і кримінальному праві. Окремо вказав, що назва статті 51 «Дрібне викрадення чужого майна» Кодексу України про адміністративні правопорушення не передбачає заподіяння потерпілому значної шкоди;

врегулювання розміру санкцій з врахуванням розміру викраденого майна (пропозиція врахована частково).

У своїй позиції окремо звернув увагу на недосконалість правового регулювання ухвалених змін з огляду на застосування принципу зворотної дії кримінального закону у випадку, якщо він скасовує кримінальну протиправність діяння. Відтак зазначив, що запропоновані зміни призведуть до скасування кримінальної відповідальності за крадіжку, шахрайство, привласнення чи розтрату майна, вартість якого не перевищує 3 028 гривень. Відповідно вказаний Закон буде мати зворотню дію у часі, тобто буде поширюватись на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності, зокрема на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість. Застосування адміністративної відповідальності до таких осіб неможлива через положення статті 61 Конституції України. Водночас внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, які підвищують «поріг» адміністративної відповідальності за дрібне

викрадення чужого майна, не мають зворотної дії у часі, оскільки, по суті, посилюють відповідальність. Відтак такі особи будуть повністю звільнені від відповідальності.

Вбачаю, що питання кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення крадіжки та інших правопорушень проти власності в умовах воєнного стану потребують комплексного врегулювання.

Офіс Омбудсмана розробив пропозиції змін до Кримінального кодексу України. Вони сприятимуть дотриманню принципу справедливості та домірності, економії кримінально-правової репресії при призначенні покарання за кримінальні правопорушення, які вчинені з використанням умов воєнного чи надзвичайного стану, слугуватимуть забезпеченню права на справедливий суд та дотриманню процесуальних прав громадян, дозволять підвищити рівень довіри до суду та правосуддя.

Вказані пропозиції були розроблені на підставі аналізу рішень Верховного Суду із зазначених питань. Розв'язання окресленої проблеми правозастосування шляхом судового тлумачення не знайшло свого втілення, адже Велика Палата Верховного Суду не вбачає у вказаному питанні виключної проблеми, оскільки «суди першої та апеляційної інстанцій однаково підійшли до застосування таких норм матеріального права, формуючи у цьому контексті єдину правозастосовну практику». Ця ситуація є зрозумілою й очікуваною, оскільки проблема полягає не у правозастосуванні, а у недосконалості кримінального закону.

Запропоновані зміни стосуються уточнення кваліфікуючої ознаки «в умовах воєнного стану». Вони передбачають зниження кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти власності з використанням умов воєнного стану з наданням суду можливості обирати вид та розмір покарання відповідно до ступеня суспільної небезпечності вчиненого діяння, вартості викраденого майна, особи винного та інших обставин, що пом'якшують чи обтяжують покарання, та узгоджують системоутворюючі положення Загальної частини Кримінального

Кодексу України зі змінами, запропонованими до Особливої частини Кримінального Кодексу України, зокрема щодо кримінальних правопорушень проти власності, які вчинені з використанням умов воєнного стану.

Вказані пропозиції були рекомендовані до опрацювання Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності з подальшим внесенням на розгляд до Верховної Ради України.

Сподіваюся, що законодавець комплексно буде розв'язувати окреслене питання (https://lb.ua/blog/dmytro_lubinets/631480_posilennya_vidpovidalnosti.html) . – 2024. – 26.08).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Костянтин Швабій, експерт Growford Institute, професор

Чому підвищення ставки ПДВ є контрпродуктивним

У Верховній Раді розглядають можливість збільшення ставки ПДВ з 20% до 23-24%. Як і передбачалось, процес доопрацювання законопроекту 11416 перетворюється на те, що називається «безглуздими альтернативами» у законотворчості. Дебютна ідея начебто смілива, але вона трансформується до такої невпізнанності, що підсумковий результат буде, що називається, такий собі. Але найсумніше те, що, судячи з усього, все це сприймається серйозно у довгих коридорах влади. А найтрагічніше, що розхльбувати це «вариво» доведеться довго усім громадянам України, більшість з яких навіть не підозрює, що відбувається в «експертних колах».

Заради об'єктивності слід зазначити, що підняття ставки ПДВ матиме позитивний фінансовий ефект у короткостроковому періоді. Теоретично, збільшення ставки на відсотковий пункт дозволяє додатково отримати в бюджет близько 20-25 млрд грн на рік. Але це не точно, бо з додаванням кожного додаткового відсоткового пункту до нормативної ставки бажання і можливість платити зменшуються. Це поведінковий ефект, яким, як правило,

нехтують вітчизняні законотворці. Принаймні дотепер в жодному законодавчому акті, що стосується оподаткування, тобто всіх нас, не було й згадки про це.

Нема сумніву, у разі узаконення зазначеного рішення, все це досить згубно відіб'ється на вітчизняній економіці і суспільстві. Вже у середньостроковій перспективі, тим більше у віддаленій.

Слід нагадати, що дві третіх податкових надходжень від сплати ПДВ бюджет отримує за рахунок імпорту. У товарній структурі імпорту продовольчі товари становлять лише 30-40%, а решта інвестиційні, котрі використовуються в якості засобів виробництва та продуктів проміжного споживання. Це означає, щонайменше, зростання на 3-4% не тільки цін для споживачів, але й виробничих витрат. Інфляція виробничих витрат має акумуляційний ефект, прямо пропорційний кількості стадій виробничого процесу на шляху руху товару чи послуг до кінцевого споживача.

За даними Держстату, базова інфляція зараз становить 5,7%. Податкове збільшення витрат додає до неї зайві 0,6-1,4%. При цьому, вона зберігає свій потенціал для подальшого зростання. Так, у коментарі НБУ зазначається, що хоча інфляція залишатиметься помірною у поточному році, однак «очікується подальше прискорення інфляції передусім через збільшення витрат бізнесу на оплату праці та електроенергію, підвищення акцизів та ефекти перенесення девальвації гривні в попередні місяці».

Обрана політика хоча й керованої, проте неухильної девальвації гривні, підвищення ставок непрямих податків розганяє інфляцію, що, з одного боку, на користь бюджетним доходам, але з іншого – шкодить реальному сектору економіки та добробуту простих людей.

У цьому контексті потрібно пригадати, що коефіцієнт корисної дії вітчизняної економіки є значно нижчим у порівнянні з провідними економіками. Для створення 50 копійок доданої вартості в Україні потрібна 1 гривня матеріальних витрат. Образно кажучи, більшість передових держав світу використовують економічний двигун з ККД, що наближається до 1, а ми все

ще експлуатуємо паровий двигун. Податкова політика уряду в цій ситуації спрямована не на те, щоб модернізувати локомотив, а на те, щоб і надалі його експлуатувати, використовуючи для цього найдорожче паливо.

Застосування режиму відшкодування ПДВ при експорті сировини призводить до технологічної деградації вітчизняної економіки. Державний бюджет за таких обставин є подібним до дірявого відра, в якому воду носити можна лише за умови, що до нього вливається води більше ніж витікає. Великі промислові групи – експортери використовують схеми з ПДВ з метою оптимізації свого сукупного податкового навантаження. Їхня прибутковість зростає, але в цілому і в довгостроковій перспективі такі практики є руйнівними для економіки. Якщо по-державницьки підходити до пошуку додаткових джерел фінансування Збройних сил України, то потрібно не ставку ПДВ підвищувати, а бюджетне відшкодування експортерам сировини прибирати. У структурі вітчизняного експорту до 80% становить сировина. Минулого року бюджетне відшкодування ПДВ склало 132 млрд грн, за шість місяців поточного – 70 млрд. Тобто в масштабах року на відшкодуванні бюджет може зекономити до 100 млрд грн. Але це не повна картинка. За даними НБУ компанії-експортери у 2023 р. не повернули в Україну близько \$8 млрд валютної виручки. То кому, з огляду на ці факти, потрібно підвищувати податки?

Не потрібно також забувати, що «податкове» збільшення імпорту автоматично означає збільшення сум податкового кредиту, а за умов, коли до ефективності системи електронного адміністрування ПДВ все ще залишається багато запитань, це ще й формування нових сприятливих передумов для створення фіктивного кредиту з ПДВ. Тому вітчизняна тіньова економіка в умовах недостатньої інституційної спроможності контролюючих органів, прямою ознакою чого є постійні мантри про перезавантаження БЕБ, податкової і митниці, отримує нові можливості для свого подальшого розвитку.

Логічним наслідком такої політики стане ситуація, за якої найбільша частина додаткового

податкового тягара, що виникає внаслідок підвищення ставки ПДВ, припадатиме на найбільш незахищені верстви населення. Саме вони стають його основними носіями, оскільки регресивність ПДВ є загально визнаним фактом.

Для основної маси населення, що формує найбільшу частку сукупної купівельної спроможності економіки країни, зростання споживчих витрат і стагнація реальних доходів це шлях до подальшого зубожіння. За таких обставин для вітчизняної економіки відкриваються не тільки нові можливості тінізації, а й нові провалля деградації – перехід до натурального господарства. На жаль, ці припущення не можна підкріпити цифрами, оскільки з 2022 року Держстат припинив публікувати дані про динаміку бази ПДВ – кінцеві споживчі витрати населення. Але щось підказує, що це не просто випадковий збіг обставин!

Слід зазначити, що й до початку війни модель вітчизняного ПДВ була, образно висловлюючись, аскетичною, а може стати просто податковим геноцидом населення України.

Якщо нормативну ставку буде збільшено, то вона буде однією з найбільших не тільки в Європі, а й серед країн ОЕСР, рівень доходів населення і соціально-економічного розвитку яких важко порівняти з Україною. Так, у Фінляндії, Греції, Ісландії ставка ПДВ становить 24%, у Данії, Швеції, Норвегії – 25%, в Угорщині – 27%. З цього переліку лише Угорщину та Грецію можна з великими натяжками вважати подібними до України. У обох країнах структура системи оподаткування має ту особливість, що в ній, як і в Україні, домінують податки на споживання. Згідно з даними і класифікацією ОЕСР (розряд податків за класифікатором 5000) станом на 2021 р. в Україні їх частка становила 47,2% у сукупних податкових надходженнях, в Угорщині – 47,1%, а в Греції – 40,1%. Але рівень охоплення ПДВ своєї бази оподаткування – показник, що характеризує одночасно модель податку та рівень податкового комплаєнсу – у Греції сягав 46%, в Угорщині – 58%. В Україні він становив 62%. Іншими словами, у сукупній структурі

споживання населення частка товарів та послуг, що звільняються від оподаткування та/або до яких застосовується зменшені ставки податку, є більшою.

Окремі вітчизняні експерти, обґрунтовуючи пропозицію підняття ставки ПДВ, зазначають, що ПДВ є менш шкідливим для економіки, ніж прямі податки, і це нахабна маніпуляція.

У світовій науці немає однозначної думки щодо того, які податки більше, а які менш шкідливі для економічного зростання. Висновки маси різних досліджень протягом різних періодів різними методами і на різних вибірках не узгоджуються між собою. Воно і не дивно. Очевидно, для прихильників секти вчення Артура Лаффера наступна теза буде одкровенням, але її потрібно озвучити. Насправді, для ефективності оподаткування, значення має навіть не величина сукупного податкового навантаження чи структура системи оподаткування, а те, як це податкове навантаження розподіляється між різними верствами населення у суспільстві. Це і є той наріжний камінь, точніше фундамент, на якому потрібно будувати довіру між державою і платниками податків. Якщо не буде справедливості в розподілі податкового тягара, а сумнінні платники й надалі платитимуть двічі, держава приречена бути failed state. Ми можемо бачити це на прикладі всього досвіду України останніх 30 років, зокрема на прикладі нескінченних невдалих спроб «реформувань/удосконалень/перезавантажень» національної системи оподаткування. Рух є – прогресу нема!

Насправді, у сфері оподаткування хорошого вибору не залишилось.

Це є закономірним наслідком хаотичних дій та рішень, що мали місце протягом усього попереднього строкатого шляху еволюції вітчизняної системи оподаткування. У нинішньому становищі акумулювати значні суми додаткових податкових надходжень до бюджету без завдання шкоди економіці та фінансовому і матеріальному становищу більшості населення держава вже не може. Це факт.

Але також фактом є те, що з наявних поганих альтернатив не обов'язково обирати найгіршу

(https://lb.ua/blog/kostiantyn_shvabii/630699_chomu_pidvishchennya_stavki_pdv_ie.html). – 2024. – 21.08).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Захист культурних прав в умовах війни: недоліки та способи розв'язання

Культурні права забезпечують духовні потреби людини та її участь у житті суспільства. Це особливо актуально під час збройної агресії РФ проти України, яка систематично намагається знищити українську культуру і пам'ятки культурної спадщини. Станом на липень 2024 року, через російську агресію пошкоджено 1096 об'єктів культурної спадщини.

Ми здійснили моніторинг додержання культурних прав, в результаті чого виявив кілька питань, які потребують врегулювання.

1. Ратифікація та імплементація Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями.

Нещодавно ПАРЕ проголосувала за резолюцію «Протидія стиранню культурної ідентичності під час війни та миру». Вона містить безпрецедентні положення щодо підтримки української культури та збереження ідентичності. Зокрема, резолюція має заклики до держав-членів Ради Європи ратифікувати конвенції Ради Європи про захист культурної спадщини.

З огляду на це вважаю, що ратифікація цієї Конвенції дозволить Україні ефективніше протидіяти посяганням на культурну спадщину. Відповідні рекомендації я надіслав до Мін'юсту України. Там проінформували, що спільно з іншими органами влади вже розроблені необхідні акти, які подані на розгляд Президента.

2. Доповнення Національної стратегії у сфері прав людини напрямком забезпечення культурних прав і свобод.

У Національній стратегії бракує напрямку щодо вдосконалення діяльності держави в забезпеченні культурних прав і свобод. За моєї ініціативи проєкт Указу Президента України «Про внесення змін до Указу Президента України від 24 березня 2021 року № 119» доповнений окремим параграфом про забезпечення права на творче самовираження та доступу до культурних благ. Наразі проєкт Указу поданий на розгляд Президента.

3. Цифровізація інфраструктури музеїв.

З близько 12 мільйонів одиниць державної частини Музейного фонду України лише 10% експонатів оцифровані. Причину вбачаю у відсутності нормативно-правової бази, що унормовує цей процес. Музеї з власної ініціативи здійснюють оцифрування своїх колекцій. Я надав рекомендації Міністерству культури та інформаційної політики України щодо врегулювання цього питання на законодавчому рівні.

4. Створення реєстру викрадених культурних цінностей під час війни.

Обов'язковий облік культурних цінностей важливий для відновлення прав власності України у випадку їх незаконного присвоєння, зокрема під час воєнних дій. Відповідні рекомендації надіслав до Мінкульту. Там зазначили, що для формування відомостей про викрадені / втрачені культурні цінності необхідно створити електронну базу даних. Це питання залишається на моєму контролі.

Окрема проблема – це збереження історичних пам'яток. Окупувачи Крим, РФ розпочала масштабну операцію зі знищення культурної спадщини України. Росіяни повністю знищили автентичну пам'ятку світового значення Херсонес Таврійський. ЮНЕСКО визначає, що держава, яка навмисно руйнує культурну спадщину, несе відповідальність згідно з міжнародним правом. Я надіслав лист Гендиректорці ООН з питань освіти, науки і культури Одрі Азулай щодо швидких і ефективних дій у відповідь на цей злочин.

Маю сподівання, що Мінкульт та Уряд врахують виявлені недоліки під час формування та реалізації державної політики

у сфері культури. Захист культурних прав під час війни – це важливий крок для збереження нашої національної ідентичності (https://lb.ua/blog/dmytro_lubinets/629782_zahist_kulturnih_prav_umovah.html). – 2024. – 16.08).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Гюндес Мамедов, кандидат юридичних наук, заступник Генпрокурора України у 2019-2022 рр., Надія Волкова, директорка Ukrainian Legal Advisory Group

Україна стає ближчою до суду, який видає ордер на арешт путіна. Але є нюанс

Протягом десяти років в Україні триває війна і, як наслідок, розслідуються численні міжнародні злочини, скоєні на нашій території. І от нарешті Верховна Рада України ратифікувала Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Шлях до цього був довгим, тернистим і сповненим міфів. Однак, зрештою, ми знаходимося на порозі нового етапу. Те, що Україна готова приймати таке рішення в умовах триваючої війни, безпрецедентно. Але й тут не все так просто... Розбираємося в тому, чому ратифікація Римського статуту важлива і що досі непокоїть у цьому процесі.

Чому Україна повинна ратифікувати Римський статут

На території нашої країни точиться найбільша з часів Другої світової війни на Європейському континенті, внаслідок якої вчиняються численні міжнародні злочини. Після Другої світової війни людство довго шукало міжнародно-правові механізми відповідальності за скоєння найтяжчих злочинів. І цей шлях, зрештою, привів нас до зародження міжнародної кримінальної юстиції та появи спеціального інституту, що мав розслідувати такі злочини, – Міжнародного кримінального суду (МКС). МКС розпочав свою діяльність більш як 20 років тому на основі Римського статуту, що наразі ратифікований 124 державами. Однак досі міжнародна кримінальна юстиція перебуває на етапі свого становлення, і дуже важливо підтримувати цей процес.

І от, Україна внаслідок російської агресії опинилася в епіцентрі уваги всього світу. Злочини, скоєні в Бучі, Маріуполі, Бахмуті, Херсоні й інших українських містах і селах, назавжди врізалися в пам'ять тих, хто про них чув. Актуалізувалося питання притягнення до відповідальності злочинців, що десятиліття вчиняють подібні злочини. І тут великі надії стали покладати на МКС...

Усі ці роки Україна досить активно співпрацювала з МКС. Ще 2014-го і 2015 року наша держава визнала юрисдикцію МКС на своїй території (за справами Майдану, а також у Криму і на Донбасі), а після початку повномасштабної російської агресії завдяки зверненню 42 країн – членів МКС було відкрито розслідування щодо ситуації в Україні. Наразі Міжнародний кримінальний суд видав уже шість ордерів на арешт російських високопосадовців, зокрема й президента РФ, за підозрою в скоєнні воєнних злочинів і злочинів проти людяності. Тож у наших міжнародних партнерів, та й у багатьох правозахисників в Україні, виникало логічне запитання: чому Україна не ратифікує Римського статуту?

Адже хто, як не ми, зараз має бути тригером розвитку міжнародної кримінальної юстиції та об'єктивного розслідування і покарання винних за скоєні на нашій території міжнародні злочини? Запит на справедливість в Україні величезний, а задовольнити його виключно інструментами національного правосуддя просто неможливо. Наразі ж ми не маємо жодного впливу на процеси в МКС. По суті, ратифікація Римського статуту дає нам право брати участь у роботі Суду та бути повноцінними учасниками цієї системи. І, що не менш важливо, продемонструвати своє відповідальне ставлення до здійснення правосуддя й підтримати становлення міжнародної кримінальної юстиції.

Ратифікувавши Римський статут, ми зможемо включатися у вирішення адміністративних, фінансових питань Суду, а також у формування повістки. Ми повноцінно захищатимемо свої інтереси та своє право на справедливість, співпрацюючи з партнерами.

Чому питання ратифікації вирішується лише зараз?

Насправді раціональну відповідь на це запитання знайти досить складно. Все пов'язано з низкою міфів і стереотипів, що вкорінювалися в суспільну думку. Найпопулярніший і найбільш шкідливий із них – це те, що ратифікація Римського статуту нібито призведе до переслідування українських військових. Але насправді МКС може переслідувати українських військових із кінця 2013 року згідно із заявами, якими Україна визнала юрисдикцію Суду (за пунктом 3 статті 12 Римського статуту, якщо вимагається визнати юрисдикцію державою, яка не є учасницею Статуту, держава може шляхом подання заяви секретареві визнати здійснення Судом юрисдикції стосовно відповідного злочину). Адже коли йдеться про правосуддя, воно не має сторін. Однак чи багато кейсів переслідування наших військових ми бачили з того часу? Жодного. Водночас МКС видав уже шість ордерів на арешт росіян.

І тут треба розуміти специфіку роботи Суду. МКС не може розглядати всі порушення й міжнародні злочини, скоєні за десять років, бо ж інституційної спроможності Суду на це не вистачить. Натомість він орієнтується на справи щодо big fish, тобто командної ланки. Збройні сили України ж прагнуть дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права, і ми не спостерігаємо систематичних порушень. Чи означає це абсолютну відсутність злочинів? Звісно, ні. Але ми можемо констатувати відсутність системи, спрямованої на скоєння злочинів. Епізодичні ж випадки цілком може розслідувати національний або змішаний механізм правосуддя (який, щоправда, ще належить створити).

Тобто ратифікація Римського статуту жодним чином не вплине на переслідування українських військових. Ми маємо дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права для того, щоб таких переслідувань не було.

Знають про це й українські військові. Соціологічна група Рейтинг і ГО Ukrainian Legal Advisory Group за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» провели опитування* серед військовослужбовців і поцікавилися їхньою думкою щодо різних аспектів правосуддя в умовах війни. Так

от, 58% опитаних вважають, що МКС може розслідувати найтяжчі міжнародні злочини, скоєні на території України, та притягати до відповідальності українське військове та політичне керівництво без ратифікації Римського статуту.

Крім того, подекуди виникають питання щодо конституційності ратифікації Римського статуту, адже 2001 року Конституційний суд визнав його таким, що не відповідає Конституції України. Однак з 2019 року набули чинності зміни до Конституції України, які прибрали будь-які юридичні перешкоди для ратифікації Римського статуту.

Що непокоїть?

Безумовно, ратифікація Римського статуту – дуже важливий і довгоочікуваний крок, що зробить нас повноцінною частиною родини міжнародної кримінальної юстиції. Але є один нюанс...

Україна вирішила ратифікувати Римський статут із застосуванням статті 124, яка передбачає, що держава, коли стає учасницею цього Статуту, може заявити, що протягом семи років після набрання Статутом чинності для відповідної держави вона не визнає юрисдикції Суду стосовно воєнних злочинів, якщо ймовірний злочин було вчинено її громадянами або на її території. Комунікаційно ця теза виглядає вельми привабливо. Однак із нею не все так просто.

По-перше, варто уважно придивитися до формулювань. Оскільки у статті йдеться не тільки про громадянство, а й про території, де були скоєні злочини, варто бути впевненим, що замість розв'язання однієї проблеми, ми не створимо безлічі нових. Чи може країна «обирати» сферу застосування статті? І, відповідно, чи зможе тоді МКС розслідувати воєнні злочини, що кояться на території України? Чіткої відповіді на це запитання наразі немає. Однак низка коментарів експертів з міжнародного правосуддя, що з'явилися після внесення законопроекту, демонструє, що така відповідь є як мінімум неоднозначною. Зрештою, всі ці побоювання зводяться до одного – ризику позбавити постраждалих від воєнних злочинів шансу на справедливість.

Адже війна все ще триває, численні злочини вчиняються щодня. Стаття 124 може не лише завадити процесам правосуддя, а й сприяти поширенню безкарності. У випадку, якщо МКС не зможе розслідувати воєнні злочини на території України, ми, по суті, «запрошуємо» росіян вчиняти їх. Це ключовий виклик. До того ж із моменту, як стаття вступить у силу, Суд втратить повноваження щодо воєнних злочинів (або лише щодо громадян України, або на території держави загалом), і сім років по тому МКС уже не зможе повернутися до розслідування цих подій. Водночас важливо розуміти, що зрештою найважливіше – те, як нашу заяву трактуватиме Суд. І це досі територія невідомості, а, отже, як можливостей, так і ризиків. Теоретично, якщо виявиться, що Суд трактує цю статтю не тільки щодо громадян, а й щодо територій, ми зможемо відкликати заяву за статтею 124. Так, це репутаційно зашкодить, але принаймні розв'яже проблему. Тож є надія, що такий варіант теж розглядається. Крім того, потенційно є колізія між заявою за статтею 124 і тим, що ми визнаємо юрисдикцію МКС по ситуації в Україні згідно з пунктом 3 статті 12 Римського статуту ще з 20 лютого 2014 року. Тому питання щодо розслідування злочинів за останні десять років теж лишається відкритим.

По-друге, саме ставлення до статті 124 у країн-учасниць досить однозначне. Її завжди сприймали як перехідну та тимчасову. До нашого випадку вона застосовувалася лише двічі за зовсім інших умов і причин, і одна з держав (Франція) через рік скасувала цю декларацію. Рішення прибрати статтю 124 із Римського статуту було прийняте на Асамблеї країн-учасниць 2015 року, наразі вже 23 країни ратифікували поправку про її скасування.

По-третє, який сигнал ми подаємо світу, ратифікуючи Римський статут таким чином? Що нам є що приховувати і ми боїмося правосуддя? Але ж це не так. Тим паче що переважна більшість військових, згідно з опитуванням, підтримують ратифікацію Римського статуту (ще до розмов про статтю 124). Висловлюється схвально 71% (37% цілком підтримують, 34% скоріше підтримують). І це в умовах, коли, попри зусилля громадянського суспільства

протягом років, військові були недостатньо поінформовані про роботу МКС, і досі про нього знають далеко не всі (46% знають або чули щось про Суд).

Звісно, пояснити повноцінний процес ратифікації складніше, ніж комунікувати цей мораторій. Однак і сенси ми отримуємо різні... Процес ратифікації займе певний час, проте вже зараз, зокрема й через наступ у Курській області, в очах міжнародної спільноти таке рішення виглядатиме неоднозначно. Україна послідовно заявляє про прагнення захистити всіх постраждалих від найтяжчих злочинів. Цей принцип має більше шансів на успіх, коли якісні процеси на національному рівні доповнюються розслідуваннями МКС там, де ми не можемо забезпечити правосуддя.

Безумовно, певна частина військового керівництва може й дотепер бути проти ратифікації. Але результати свіжого опитування демонструють, що замість компромісу у вигляді статті 124 нам варто, навпаки, нарешті побороти ілюзорні страхи та бути суспільством, яке дійсно відстоює цінності правосуддя.

Окрім згаданої вище підтримки ратифікації, абсолютна більшість військових готові підтримати розслідування воєнних злочинів, скоєних вищим військово-політичним командуванням України заради можливості притягнути до відповідальності вище керівництво РФ. Раніше ми вже згадували, що через свій мандат та обмеження в ресурсах МКС розглядає лише невелику кількість справ, переважно щодо «топ-порушників». Тож чи дійсно в нас є потреба у статті 124, яка захистить військово-політичне командування від гіпотетичного переслідування, водночас ще й ризикуючи позбавити численних постраждалих від воєнних злочинів шансу на правосуддя?

Крім того, на тих же окупованих територіях воєнні злочини можуть скоюватися й людьми, що мають українське громадянство і співпрацюють з окупаційною владою.

Безумовно, ратифікація Україною Римського статуту – це перемога здорового глузду. Але дуже хотілося б, щоб він переміг без будь-яких застережень.

Опубліковано українською та англійською мовами в «Дзеркалі тижня» (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/mamedov/66c5d442ed7be/>). – 2024. – 21.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Ратифікація Римського статуту, звіт ТСК захисту прав ВПО за 6 місяців діяльності та заміна члена ТСК, заборона реклами на упаковці ліків, відведення земель для енергетичної інфраструктури, безпека та здоров'я працівників на роботі, відстрочка від мобілізації для неповнорідних братів та сестер загиблих захисників України – детально про усі 22 закони, розглянуті Верховною Радою 21 серпня:

1. Законом 11172, прийнятим у цілому, заборонили рекламу на упаковці ліків та продаж ліків з такою нанесеною рекламою.

2. Законом 0285 ратифікували Римський статут Міжнародного кримінального суду та поправки до нього, чим Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду в Гаазі стосовно злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочину агресії, однак суд не матиме юрисдикції щодо громадян України за статтею про воєнні злочини протягом 7 років після ратифікації. Ратифікацію Римського статуту підтримав, зокрема, Начальник Генштабу Анатолій Баргилевич.

3. Законом 10293, прийнятим у цілому, внесли ряд змін у законодавство щодо охорони здоров'я, реабілітації, соціального захисту, зокрема, передбачили можливість надсилати через Дію та іншими електронними засобами пацієнтам повідомлень, необхідних для здійснення їхнього медичного обслуговування, врегулювали на рівні закону функціонування електронного кабінету пацієнта, встановили додаткові обмеження для медиків і фармацевтів під час здійснення ними професійної діяльності, як-от: заборону вимагати, просити

та/або одержувати від виробників і продавців ліків неправомірну вигоду, подарунки, бонуси, премії тощо за призначення або відпуск конкретних ліків, а також сувенірну та брендовану продукцію з метою просування ліків, рекламувати ліки, у тому числі виписувати їх на брендovаних бланках, заборону на вимогу споживача під час продажу ліків не надавати інформацію про наявність у цій аптеці інших ліків з такою самою діючою речовиною (зокрема дешевших); унормували порядок направлення на стаціонарне лікування або реабілітацію військовослужбовців за межі розташування військової частини, врегулювали питання призначення ліків не у відповідності до інструкції, врегулювали на рівні закону питання Національного переліку основних лікарських засобів, та питання функціонування інформаційної платформи громадського здоров'я.

4. Законом 0278 ратифікували Рамкову угоду між Урядом України та Урядом Республіки Корея стосовно кредитів від Фонду економічного розвитку та співробітництва на 2024–2029 роки. За цією угодою Уряд Республіки Корея надає можливість отримувати кредити від Фонду економічного розвитку і співробітництва до максимальної суми, що не перевищує еквівалент 2,1 мільярди доларів США на 2024–2029 роки для фінансування кредитних проєктів Фонду в Україні. Умови для кожного окремого проєкту будуть визначені в кожній окремій Кредитній угоді. Відповідно до Угоди на першому етапі такі кредити можуть бути залучені на постачання обладнання. З 2025 року буде можливість залучати інфраструктурні кредити на відбудову.

5. Євроінтеграційним законом 10147, прийнятим у цілому, запровадили нову національну систему запобігання виробничим ризикам, засновану на принципах оцінювання, контролю ризиків та управління ними за проактивним принципом запобіжних дій, за прикладом країн ЄС; запровадили мінімальні вимоги щодо безпеки та здоров'я працівників, та регулярне здійснення роботодавцем оцінювання ризиків, які можуть виникнути на конкретному робочому місці, розробки

і впровадження заходів щодо їх мінімізації або усунення, запровадили інформування державних органів про всі нещасні випадки, та ведення роботодавцем обліку всіх інцидентів, які потенційно могли привести до нещасного випадку. Також передбачили, поряд з існуючою адміністративною та кримінальною відповідальністю, можливість покладення за рішенням суду на роботодавця матеріальної відповідальності за нанесення шкоди життю та здоров'ю працівника внаслідок недостатніх та/або неефективних заходів, вжитих роботодавцем, – у такому разі роботодавець відшкодуватиме Фонду соціального страхування витрати, понесені ним на виплати та послуги, передбачені законодавством про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві. Також запровадили обов'язкове страхування відповідальності експертних організацій при укладанні договору про надання послуг в сфері безпеки та здоров'я працівників; встановили обов'язки роботодавців щодо забезпечення безпеки та здоров'я особливих категорій працівників (працівниць, які нещодавно народили, та працівниць, які годують грудьми, працівників, які не досягли 18-тирічного віку, працівників з інвалідністю); запровадили обов'язкове включення до стандартів освіти при здобутті різних рівнів освіти вимог до обов'язкових компетентностей в сфері безпеки та здоров'я працівників. Також уточнили, що сфера безпеки та здоров'я працівників є складовою законодавства про працю.

6. Законом 9549, прийнятим у цілому, визначили особливості порядку надання земельних ділянок для проведення електромереж та їх інфраструктур, встановивши, що розгляд заяви про надання дозволу на розроблення документації із землеустрою з цією метою та прийняття рішення про надання відповідного дозволу або відмови здійснюється протягом 14 днів з дня реєстрації заяви, укладення договору оренди земельної ділянки державної чи комунальної власності для цих цілей здійснюється протягом 14 днів з дати прийняття рішення про передачу

земельної ділянки в оренду (якщо заявник не погодив більший строк), передбачили встановлення земельного сервітуту для розміщення лінійних об'єктів енергетичної інфраструктури, трубопроводів, встановили істотні умови договору про встановлення земельного сервітуту та особливості його встановлення; встановили, що будівництво споруд для розгортання електромереж особою, якій належить право земельного сервітуту для таких потреб, може здійснюватися на земельних ділянках будь-якого цільового призначення; визначили особливості формування та державної реєстрації земельних ділянок, на яких розташовані індивідуальні житлові будинки на територіях, на яких бойових дій або тимчасово окупованих Російською Федерацією; передбачили особливості примусового відчуження земельних ділянок, іншого нерухомого майна в умовах воєнного стану для розміщення об'єктів оборонно-промислового комплексу та об'єктів інфраструктури в Ужгородському районі Закарпатської області.

7. Законом 11155-1, прийнятим у цілому, встановили, що на час дії поточного воєнного стану та протягом 12 місяців з моменту його закінчення отримувачами та/або набувачами гуманітарної допомоги для забезпечення надання споживачам комунальних послуг можуть бути суб'єкти господарювання усіх форм власності, які надають комунальні послуги та є операторами об'єктів критичної інфраструктури, що потребують невідкладного відновлення функціонування та/або забезпечення стабільного надання споживачам комунальних послуг.

8. Законом 11083, прийнятим у цілому, встановили, що половина коштів, отриманих оператором системи передачі електроенергії від розподілу пропускної спроможності міждержавного перетину протягом воєнного стану у період з 1 січня 2024 року по 31 грудня 2024 року, використовуються на погашення його заборгованості, що сформувалася на балансуєчому ринку, із забезпеченням оплати кожному постачальнику послуг з балансування пропорційно до

заборгованості, а половина – на погашення заборгованості перед гарантованим покупцем та перед постачальниками універсальних послуг пропорційно до заборгованості, що існує перед ними. Гарантований покупець зобов'язаний перерахувати такі кошти на оплату електроенергії, виробленої на об'єктах електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії, а постачальники універсальних послуг – на оплату електричної енергії, виробленої генеруючими установками приватних домогосподарств з альтернативних джерел енергії. Також передбачили механізм спрощеної тимчасової консервації магістральних трубопроводів транспортування газу і внесли деякі технічні правки у законодавство у сфері енергетики.

9. Законом 11391, прийнятим у цілому, надали відстрочку від мобілізації, крім повнорідних братів і сестер (які її мали і до цього) також і неповнорідним братам та сестрам тих, хто загинув або пропав безвісти у АТО, під час війни з Росією та тих, кому посмертно присвоєно звання Герой України за участь у Революції Гідності.

10. Законопроектом 11301-д, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували встановити, що тимчасово, до 1 січня 2028 року, захищені споживачі та об'єкти критичної інфраструктури мають право звернутись до постачальника «останньої надії» із заявою про продовження ним постачання електроенергії більше 90 днів, якщо у них є банківський рахунок із спеціальним режимом використання, а ті з них, хто має заборгованість перед цим постачальником, мають право звернутись до нього із заявою про постачання електроенергії та заявою про реструктуризацію заборгованості. У разі невчасної оплати таким споживачем за поставлену електроенергію, половина коштів, які надходять на його банківський рахунок із спеціальним режимом використання, спрямовуються на погашення заборгованості такого споживача за заявою того, кому винен споживач; при цьому постачальник «останньої надії» має право відключити захищених споживачів та об'єкти критичної інфраструктури від електроенергії у

разі відсутності у них банківського рахунку із спеціальним режимом використання.

11. Законопроектом 11392, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували виключити із законодавства положення про режими нагляду та регіонального нагляду за імпортом в Україну, уточнити вимоги до приєднання електроустановок до електромереж, вимоги до геодезичної інформаційно-технічної системи і можливості її інтеграції до загальнонаціональної, визначити перелік технічної інформації про інженерні мережі, яка підлягає оприлюдненню; також встановити, що на період до 1 січня 2030 року оператор газотранспортної системи має право отримати ліцензію на виробництво електроенергії та стати виробником електроенергії з природного газу на електроустановках, які є об'єктами газотранспортної системи або які передані йому в тимчасове управління Кабміном.

12. Законопроектом 10075, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували передбачити можливість спеціалістам надавати довідки та висновки з питань, що належать до сфери їхніх знань стосовно ідентифікації особи, зброї, наркотичних речовин, вибухотехнічних пристроїв, предметів, речовин і слідів вибуху, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

13. Законопроектом 11426, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували встановити, що Громадська рада міжнародних експертів (6-річний строк повноважень якої інакше закінчиться восени 2024 року) у складі, призначеному до набрання чинності Законом «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» щодо Громадської ради міжнародних експертів», продовжує виконувати свої повноваження до завершення процедури відбору кандидатів на зайняття посади суддів Вищого антикорупційного суду в конкурсі, оголошеному Вищою кваліфікаційною комісією суддів України 23 листопада 2023 року, але не пізніше 1 листопада 2025 року.

14. Постановою 11346 взяли до відома Звіт про виконану роботу за шість місяців діяльності

Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо перемішених та інших осіб, постраждалих від агресії Російської Федерації, продовжили роботу комісії.

15. Постановою 11325 виключили зі складу Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо перемішених та інших осіб, постраждалих від агресії Російської Федерації, Ігоря Молотка («За майбутнє»), включили до складу комісії Вікторію Гриб (позафракційну).

16-20. Не прийняли постанови 11256-2-П, 11256-2-П1, 11256-2-П2, 11256-2-П3, 11256-2-П4, якими пропонувалось скасувати прийняття закону 1256-2 про підвищення акцизів на пальне.

21. Не прийняли постанову 4201-П, якою пропонувалось скасувати прийняття закону 4201 про обчислення часу та скасування переходу на літній час.

22. Не прийняли постанову 7331-П, якою пропонувалось скасувати прийняття закону 7331 щодо спрощення певних умов провадження господарської діяльності на час воєнного стану (https://censor.net/ua/blogs/3505883/ratyfikatsiya_rymskogo_statutu_zvit_tsk_zahystu_prav_vpo_za_6_misyatsiv_diyalnosti_ta_zamina_chlena). – 2024. – 21.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Регулювання виноградарства відповідно до норм ЄС, імплементація митних норм ЄС у законодавство України, іменні стипендії Верховної Ради для молодих учених – детально про усі 9 розглянутих Верховною Радою законів 22 серпня:

1. Законом 0268 ратифікували Угоду № 3 між Україною та Великобританією про внесення змін до Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство. Угодою № 3 передбачено скасування Україною

та Великою Британією у двосторонній торгівлі усіх ввізних мит та тарифних квот на 5 років шляхом продовження терміну дії Угоди № 1 на новий термін до 31.03.2029. Водночас, скасування усіх ввізних мит та тарифних квот для яєць та продуктів з м'яса птиці передбачається на 2 роки до 01.04.2026.

2. Постановою 11393 призначили у 2024 році 50 іменних стипендій Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук із щомісячною виплатою кожної у розмірі близько 15 тисяч гривень.

3. Євроінтеграційним законом 10411, прийнятим у цілому, визначили загальні засади митного представництва, розмежували відповідальність суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності та митного представника; врегулювали питання авторизацій для поміщення товарів у деякі митні режими, розширили перелік звичайних операцій з товарами та чітко врегулювали вимоги до їх здійснення; уточнили положення щодо доставки, пред'явлення товарів, а також їх тимчасового зберігання під митним контролем у відповідності до регламентів ЄС та процедури зберігання товарів, транспортних засобів комерційного призначення на складах митних органів та розпорядження ними.

4. Відправили на повторне перше читання законопроект 11290, яким пропонується створити національні системи реагування на кібератаки на державні інформаційні ресурси та об'єкти критичної інформаційної інфраструктури, визначити правові засади управління ризиками ланцюгу постачання систем, де обробляються державні інформаційні ресурси та об'єкти критичної інформаційної інфраструктури, утворити в органах державної влади, що є власниками систем, де обробляються державні інформаційні ресурси, підрозділи із кіберзахисту та призначити керівників із кіберзахисту, уточнити повноваження Держспецзв'язку в частині контролю в сфері кіберзахисту.

5. Євроінтеграційним законом 9139, прийнятим у цілому, привели класифікацію сортів винограду та вимоги до виробництва продуктів виноградарства та виноробств і обігу вин у відповідність до норм ЄС, встановили вимоги до реєстрації географічних зазначень

вин, створили єдиний Виноградарсько-виноробний реєстр, встановили принципи проведення перевірок виробництва виноробної продукції від виноградного куща до кінцевого продукту.

6. Законопроект 11387, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували запровадити адміністративну відповідальність посадових осіб за нежиття заходів щодо ухвали суду про привід (до 3 400 грн.), уточнити порядок примусового приводу для розгляду справ про адміністративні правопорушення, збільшити штрафи за неповагу до суду (до 3400 грн., за повторну протягом року – до 6800 грн.), удвічі збільшити розміри стягнень, що накладаються на учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків (у найтяжчих справах – до 302 800 грн., у справах про найменш тяжкі кримінальні правопорушення – до 30 280 грн.).

7. Відправили на повторне перше читання законопроект 9504, яким пропонується надати право територіальним органам МВС на отримання з реєстрів та баз даних державних органів інформації, необхідної для допуску громадян до керування транспортними засобами та для державної реєстрації і перереєстрації, зняття з обліку транспортних засобів.

8. Законом 10409, прийнятим у цілому, уточнили розмежування повноважень між МВС та ДСНС у законодавстві у сфері захисту критичної інфраструктури.

9. Відхилили законопроект 11232, яким пропонувалось уточнити ряд термінів стосовно електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, усунути деякі колізії у законодавстві у цій сфері, уточнити функції Центрального засвідчувального органу, уточнити, що в господарському процесі електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії (https://censor.net/ua/blogs/3506074/regulyuvannya_vynogradarstva_vidpovidno_do_norm_yes_implementatsiya_mytnyh_norm_yes_u_zakonodavstvo). – 2024. – 22.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Ігор Гуменний, Президент UBC Group, Машинобудування

Податки. Війна. Фінансування армії

Країна, «білий бізнес» звичайно заплатять і віддадуть все для перемоги. Але «білий бізнес» категорично проти запропонованих мінфіном способу і форм введення нових податків.

Наразі всі податки платять тільки 50% економіки. 50% – в тіні. Спочатку детінізація – потім можемо говорити про підвищення податків.

Якщо піти по шляху мінфіна – це значить примусити платити нові податки «білий бізнес».

Це буде шлях дискримінації добросовісних платників податків. Якщо є потреба в нових податках, то кожен в країні має солідарно заплатити свою долю. Оподатковувати потрібно споживання. Потрібно опадатковувати не зарплату в білому бізнесі, не піднімати ПДВ, а підняти мінімальну заробітну плату до реального рівня. Ввести податки на споживання, а не піднімати ПДВ, який знову ляже тільки на білий бізнес і дасть додаткові конкурентні переваги «сіро-чорному» бізнесу.

Але спочатку уряд (мінфін) мають оптимізувати витрати, продемонструвати, що вони самі живуть за коштами, згідно доходів.

СПОЧАТКУ:

1. Секвестер бюджету, перерозподілити на користь армії діючий бюджет. Воююча країна зберегла структуру управління, витрати мирного часу і відповідно всю структуру чиновників з бюджетниками. (В Україні 5.5 млн держслужбовців і бюджетників). Приклад витрат: («Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України» за час вторгнення закупив десяток легкових автомобілів на 13,4 млн грн. У тому числі два Hyundai Staria по 2,6 млн грн за штуку, одну Toyota Camry за 1,5 млн грн та шість Skoda Octavia A8 Ambition по 1,1 млн грн за штуку).

2. Аудит і контроль витрат в самій армії. Бюджет витрат має бути прозорим, а не чорною дірою, джерелом корумпованих доходів.

3. Консолідувати бюджети всіх рівнів. На період військового стану передати право

розпорядження місцевими бюджетами – мінфіну(варіант місцевим органам військової адміністрації). Місцевим органам влади залишити тільки кошти підтримку критичної інфраструктури. Країна проживе без «бруківки», озеленення, газонів, розв'язок чи нового метро. Все на армію, все на перемогу.

4. Радикально навести лад на митниці. Закрити контрабанду. Це навіть не про реформу, звичайні адміністративні рішення, кризове управління.

5. Закрити діри з акцизами на сигарети і алкоголь. Скільки можна дивитись на цигарковий епос в мережі з акцизами? Фізичний спротив озброєним силовикам, поліції? Таке можливо тільки при підтримці представників якихось гілок влади.

6. **КРАЇНІ ПОТРІБНА ТОТАЛЬНА ДЕРЕГУЛЯЦІЯ І ДЕТИНІЗАЦІЯ.** Український бізнес має солідарно вийти з тіні. В країні війна. Потрібно радикально примусити 50% «сіро-чорної» економіки платити податки. В Україні є компанії з обігом від млрд. гривень, які структуруються через ФОПи. Бізнес має забути про зарплати в конвертах, обнал, чорну, безподаткову торгівлю. Війна. Податки мають платити всі. Приклад: 25% тютюнових виробів в тіні. Контрольні закупки айфонів в Києві в десяти торгових точках різних сіток. Все структуровано через ФОПи, всі телефони завезені «в чорну», без сплати податків. Це все відбувається в центрі Києва. Де наші шановані силовики, митники, податківці? В долі?

7. Коли уряд все зробить і країні, армії будуть потрібні нові ресурси, тільки тоді можна буде вводити нові податки.

А яка ваша думка на ініціативи мінфіна?

PS. Все це бізнес офіційно доносить до мінфіна, Прем'єра. Всі провідні бізнес – асоціації: СУП, АСС, ЄБА, представники Ради Бізнесу в діалозі. Уряд, на жаль, планує діяти лінійно (https://censor.net/ua/blogs/3505894/uryad_ma_prodeonstruvati_scho_voni_sam_jivut_z_koshtami_zgdno_dohody). – 2024. – 21.08).

Блог на сайті «Освіта.UA»

Про автора: Ігор Щупак, к. іст. н., Ph.D., директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», проректор МПІ «Бейт Хана» (Україна), член Ради директорів UJE (Канада), член Міжнародної ради Освенцимської (Польща), заслужений працівник освіти України.

Історія всепропальщини в інтегрованому курсі історії

В українському суспільстві, у соціальних мережах розганяється ср.. чергова дискусія, цього разу – з приводу запропонованих МОН України «концептуальних засад реформування історичної освіти» та, зокрема, запровадження інтегрованого курсу історії на зміну «паралельному викладанню» історії України та всесвітньої історії.

Наше суспільство і за відносно мирних умов не страждало від нестачі «активістів», які легко викривали сутність будь-яких політичних-наукових-освітніх-медичних проблем, не маючи відповідного професійного фаху (бо «кожній розумній людині зрозуміло» і т. ін.). Зараз, за умов війни, українське суспільство, природно, радикалізується.

Утім, не бачу потреби відповідати екзальтованим радикалам, які вбачають у реформі історичної освіти зраду і всепропальщину, або, навпаки – омріяну тисячоліттями однозначну перемогу. Сподіваюсь на конструктивний діалог професіоналів – вчителів історії, освітян, істориків-науковців, та популяризацію матеріалів такої дискусії.

Вважаю, що я маю відповідні компетенції для власних оцінок «інтеграції», адже все життя займаюся історичною освітою та наукою; більше 20 років вчителював у школі, 15 років викладав в університеті, вже третє десятиліття займаюся підручникотворенням.

Отже, мої думки щодо необхідності інтегрованого курсу історії.

1. Історія України є складовою європейської, світової історії. Історичні процеси і явища неможливо зрозуміти поза контекстом. Змушений писати доволі банальні речі, і у цій невдячній справі вважаю за краще наводити слова колег. Блискучий український історик

Ярослав Грицак часто підкреслює: чим ширший контекст – тим глибшим може бути аналіз історичного явища. Зараз інтернетом гуляє фраза, яка приписується то Ярославу, то Квіслінгу, а в дійсності – Р. Кіплінгу: «Що ви можете знати про Англію, якщо ви тільки про Англію й знаєте». – Так, цю думку актуалізував Я. Грицак у своєму останньому бестселері «Подолати минуле: Глобальна історія України». У цій же книзі Ярослав далі пояснював: «...Тобто якщо ви хочете знати, наприклад, історію Волині, вам потрібно знати і польську історію, і білоруську історію, і литовську історію, і єврейську історію, і російську...». – Так-так, історію росії теж треба знати, при чому жодним чином не підміняючи свою національну історію наративами наших ворогів.

Не буду згадувати події ХХ ст. і сучасності, які можна досягнути лише в глобальному контексті. Наведу слова із посту історика, вчителя Олександра Сапронова: «...Як можна без інтеграції розглядати націотворення 19 століття, дві світові війни, Холодну війну, розпад колоніальної системи та ще купу інших тем поменше? Яскравий приклад – якраз-таки націотворення без інтеграції з європейським досвідом і формує комплекс меншовартості, бо виходить, що одні ми такі були, в 19 столітті, бездержавні. А національні рухи поляків, чехів, греків, угорців, фінів, балтійських та балканських народів ідуть гуляти, бо за Францією з США їх розглядати ніколи».

Додам від себе, що не тільки сучасні, але і явища від стародавньої до модерної історії піддаються аналізу лише у контексті: опір руських князівств монгольській навалі – та діяльність колаборанта Александра Невського; становлення українського козацтва – та політика Речі Посполитої. До речі, варто прочитати роботи блискучої української історикині Наталії Старченко, щоби зрозуміти неможливість «відриву» (або «окремішнього вивчення») історії українського козацтва, української шляхти, української ранньомодерної історії взагалі від історії Речі Посполитої, історії Європи.

Задам просте риторичне питання: чи всі пам'ятають, що Богдан Хмельницький

був сучасником Олівера Кромвеля? Чи всі розуміють, що події Козацької революції 17 століття треба вивчати в контексті світових подій, зокрема Англійської революції 1640 р.?

Наведу й оригінальну думку Я. Грицака (варто читати його та інші книжки!) про вплив відкриття Америки на формування українського козацтва.

2. Інтегрований курс – це не «розчнення» історії України у всесвітній історії і не механічне поєднання цих двох курсів. Курс «Україна» (або «Україна і світ», або ін., – дискусія про назву ще триватиме довго) – це новий курс, де і за змістом, і за більшою кількістю часу головна увага приділятиметься саме українській історії у контексті світової історії, з розглядом важливих сенсів української історії, яка має глобальний характер. Ще раз, це не телеграфний речитатив дат-імен-фактів-фактиків, а сучасне бачення історії, сучасні сенси.

При цьому інтегрований курс покликаний посилити україноцентричність у викладанні історії. Мій колега і друг, історик Дмитро Секиринський пише: «Як вчитель історії з 37-річним стажем пояснюю. Поділ шкільного курсу на два предмети є штучним і неефективним. Це спадок совкового поділу на історію СРСР і всесвітню історію, який існував з виключно ідеологічних причин, а потім зберігся на пострадянському просторі із заміною історії СРСР на курси національної історії. При цьому не бралось до уваги, що Україна знаходиться не в іншому Всесвіті, а є органічною частиною світової історії. Тому і вивчатися вона має у контексті світової історії, без цього контексту у ній нічого зрозуміти неможливо».

Чому ж не перейшли до інтегрованого курсу відразу після здобуття Україною незалежності? Думаю, що тоді, у 1991-му та трохи пізніше ще існувала небезпека тиску совєтської історіографії на українську, що розвивалася. Чимало викладачів отримували відомості про українську історію одночасно зі своїми учнями із «Історії України» Ореста Субтельного та ще деяких нечисленних доступних видань. Пам'ятаю, як пан Орест казав мені, наскільки він був здивований тому, що його посібник для українських недільних шкіл у Канаді став ледь не головним підручником навіть в університетах України.

Зараз велика когорта українських істориків, базуючись на сучасній методології, сфокусувала наукове бачення української та світової історії, і сформувала науковий ґрунт для українських підручників історії, зокрема – для «українського бачення» всесвітньої історії, тож інтегрований курс – на часі.

3. Мало хто із критиків реформи помітив, що в українській системі освіти інтеграція існує не перший рік, а в деяких класах навіть безальтернативно. Так, у 6-му класі вивчається інтегрований курс історії України та всесвітньої історії, і немає окремих курсів.

До речі, Володимир В'ятрович, який раніше був прибічником викладання інтегрованого курсу, зараз свій пост у фб починає з побоювання – «Не згубити свого». Як і інші українські історики, я згоден з цією ідеєю, але не розділяю страхів щодо інтегрованого курсу. Власне, сам Володимир проілюстрував свої роздуми дуже змістовною схемою від МОН, яка відображає принциповий підхід до інтегрованого курсу, стрижнем якого є історія України.

Серед інших застережень, В. В'ятрович висловлює сумнів, що вдасться дотриматися «квоти» на більшу питому вагу історії України в інтегрованому курсі: «...Не зрозуміло, як цей «квотний» підхід можна втілити у життя? Як розповісти учням історію, наприклад, Древнього Єгипту чи Шумеру в тексті, де 2/3 буде про Україну?»

Натомість і автори підручників, і вчителі історії добре розуміють, що в історії Стародавнього світу, природно, питома вага давньої слов'янської історії буде незначною. Ми ж не будемо займатися створенням неправдивих міфів, як це роблять наші північні невдалі сусіди, перекручуючи та крадучи українську історію та історію інших народів. Проте під час вивчення на уроках новітніх часів, зрозуміло, доля української історії може бути і 70, і 80% – залежно від потреби наукового висвітлення історичних подій та явищ та більш ефективної методики їх викладання учням.

4. У дискусіях-суперечках про моделі викладання історії часто посилаються на досвід інших країн.

Історик, автор багатьох наукових та популярних книжок – і редактор та співавтор низки наших спільних підручників Сергій Громенко підтримує ідею інтегрованого курсу. Крім того, у своєму пості у фб він згадує польський досвід підручникотворення й пише:

«бачив цьогорічні підручники – шедеври поліграфії». Ось тут хочу зауважити кілька моментів.

1. Поліграфія в українських підручниках можлива ще краща, ніж у польських колег. Але для цього треба переглянути державні «санітарні норми» щодо формату книжок, використання кольорів, «норм» дизайну тощо. Бо чомусь польським учням держава дозволяє користуватися підручниками великого формату (розміру), де вдається цікаво розмістити ілюстративний / текстовий матеріал, подати яскраві ілюстрації та написи різними кольорами, різної довжини рядка (!) тощо. Натомість в Україні діють «свіженькі» (від 2007 р.) державні «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей», які відповідають скоріше не сучасним потребам / можливостям, а радянським традиціям середини ХХ ст.

2. Вже багато років я беру участь в роботі українсько-польської комісії експертів підручників з історії та географії і можу засвідчити, що польські експерти – науковці та освітяни – визнають, що кращі українські підручники історії (видавництва «Оріон» та ін.) не гірші, а з точки зору використання сучасної методики (творчих завдань та навчальних ігор, мультимедійних платформ та 3D реконструкцій, ШІ та ін.) часто кращі за польські.

3. Згоден із Сергієм Громенком щодо позитивного досвіду Польщі (як і інших країн) у методології вивчення історії, розгляді національної історії у контексті світової. Очевидно, ніхто не буде звинувачувати поляків у недостатності патріотизму. Саме високий рівень національної самосвідомості поляків (як і естонців, литовців, латишів) дозволив їм зайняти чітку позицію стосовно імперського безумства сучасної росії та її війни проти України.

Поляки вивчають національну історію саме в контексті європейської та світової. Вони мають багато програм, ще більше підручників, і ніде та ніхто не боїться «розчинення» історії Польщі. Мене колись позитивно вразив підхід в одній із польських «лінійок» підручників історії, де виклад навчального матеріалу був побудований за такою логікою: історичні події у світі – у Європі – у Польщі – «зміни в мені», тобто в людині.

Ще багато можна писати «за» інтеграцію. А хто ж проти?

Проти інтегрованого курсу виступає частина вчителів, на мій погляд, через низку причин:

Міносвіти України не провело необхідної попередньої інформаційної, роз'яснювальної роботи;

досить велика частина вчителів має консервативні погляди на історію та її способи викладання, спираючись на власний досвід освітніх проблем внаслідок численних і часто непідготовлених та недосконалих реформ;

частина вчителів та «експертів» висловлює побоювання, що перехід до інтегрованого курсу знизить ефективність навчання (?) та нанесе шкоду вихованню патріотизму.

Моя колежанка і друг, вчителька історії Наталія Власова пише з цього приводу: «А хто і коли перевіряв ефективність двох паралельних лінійних курсів?... Я розумію, чому розвели такий кіпіш... Коментують, панікують, створюють петиції... Більшість елементарно боїться і не хоче змін. Не хоче міняти звичні підходи, створювати нові дидактичні матеріали, отримувати нові програми або підручники... Тому починається спекуляція на «патріотизмі», «нищенні історії України», звинуваченнях МОН і реформаторів».

Отже, ще одна група противників інтеграції – та частина вчителів, яка просто... лінується перевчитися, відмовляється від напрацьованих роками планів-конспектів уроків та методичних розробок.

Визнаю, що я особисто належу до останніх: я є дуже лінивою людиною. Мої мрії – подовше поспати; провести час зі своїм кращим чотирилапим другом – диваном; щонайменше часу приділяти роботі, а більше – відпочинку. Інша річ, що це не вдається... Власне, через те, що мені було ліньки марно вбивати час на викладання історії за непридатними для школи підручниками постсовєтської доби (шановного академіка В. Сарбея та ін.) – я і почав писати свої методичні розробки, посібники, підручники.

А зараз мені було б набагато легше відстоювати викладання в школі паралельних курсів з історії України і всесвітньої історії. Бо тільки в цьому році вибір вчителів і відповідний загальний наклад підручників для 7 класу мого авторського колективу склав більше 420 000 примірників (як я вже писав, – приблизно стільки ж, скільки у всіх інших колег-авторів, разом узятих). А ось наклад інтегрованого курсу – менше 15 тисяч! Бо вчителі звикли до звичного... При цьому роботи над цим принципово новим виданням «Україна і світ» у співавторів Дмитра Секиринського, Наталії Власової, Влада Кронгауза та Вашого покірного слуги було на порядок більше, ніж при створенні «традиційних підручників паралельних курсів».

Ми будемо продовжувати розробку програм і підручників, історичних атласів та методичних посібників до інтегрованого курсу історії. При цьому не відмітаючи досвід створення «класичних» підручників спільно з блискучими вчителями Оленою Бурлакою, Віталієм Дрібницею, Олександром Желібою, Іриною Піскарковою, вищезгаданими колегами, а також із потужною групою науковців (синтез цієї роботи можна буде побачити на прикладі нових підручників для 8 класу Видавництва «Оріон» вже наступного навчального року).

А попереду – ще більш радикальні зміни: перехід від «лінійного» викладання до концентрів. Тоді, зокрема, в 10–12 класах ми

знову повернемось до Стародавнього Сходу та доби Античності...

Але це вже зовсім інша історія, про яку буду говорити окремо.

Україна переможе! (<https://osvita.ua/blogs/92831/>). – 2024. – 19.08).

Блог на сайті «Освіта.UA»

Про автора: Віктор Мисан, кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений учитель України

Історія в школі: реформам мають передувати дослідження й обговорення

Нещодавно міністр освіти і науки Оксен Лісовий заявив, що єдиному курсу шкільної історії бути і НУШ активно рухається у цьому напрямку. Він намагався заготовленими положеннями прихильників ідеї інтеграції всесвітньої й української історії переконати громадськість, що це добре і найголовніше – що це нібито ПАНАЦЕЯ, яка дозволить відмежуватися від східного сусіда і вийти на широкі простори світової і європейської інтеграції та докорінно змінити свідомість молодого покоління.

Чомусь пан міністр не використав досвід європейських країн та США, щоб посилити свої аргументи. Чому? У більшості розвинених країн і США домінуючою і обов'язковою залишається національна історія – історія країни. Для сприйняття ключових тез наука О. Лісовому підготували в монівських традиційних кольорах ряд слайдів-зображень зі стрілочками, спіральками та іншими геометричними фігурками.

Виявилося, що не всі «проковтнули» промову міністра на «біс» і «ура». Через декілька днів з'явився лист-звернення до очільника МОНУ і державних структур, у якому підписанти, а це в основному науковці, висловили протест і зажадали відмовитися від проголошеної ідеї. Сьогодні до підписантів підтягнулися окремі політики, історики, учителі.

Реакція прихильників єдиного курсу не забарилася і вони активно почали критикувати

своїх опонентів, звинувачуючи їх у совковості, відсталості тощо.

Не залишуся осторонь. Особисто міг би розповісти як про саму ідею єдиного курсу шкільної історії, так й етапи, способи її впровадження в Україні. Зважаючи на те, що оповідь займе багато часу, відмовлюся від переказування подій і поділюся власним ставленням до ідеї, що розбурхала соцмережі.

По-перше, я не є противником самої ідеї єдиного курсу шкільної історії, яку свого часу підтримав на презентації ще у 2004 році та висловив ряд досить суттєвих зауважень розробникам «Львівської ініціативи» (Олексію Вінниченку, Мар'яну Мудрому, Роману Пастушенку, Роману Сироті). Однак, я КАТЕГОРИЧНО проти того, щоб єдиний курс шкільної історії впроваджувати «з коліс», без експериментальної апробації. Вважаю перехід та лобювання зацікавлених осіб у єдиному курсі аморальним і безвідповідальним. Практика впровадження нових курсів (будь-яких) без психолого-педагогічного обґрунтування, підготовки навчальних матеріалів, створення експериментальних майданчиків, навчання вчителів не повинна мати місця в освітньому процесі України, до якого залучені мільйони людей (учні, педагоги, батьки тощо). Це більше схоже на самознищення, шкідництво. Невже провальна реформа НУШ нас нічому не навчила?

По-друге, впровадження єдиного курсу шкільної історії зараз вважаю не доцільним ще й з тієї причини, що ми – молода держава, якій цьогоріч виповнюється лише 33 (!!!) роки. Нам ліпше подумати над тим, як удосконалити курс історії України, зробити його більш привабливим і цікавим. Домінуючим у мотиві навчання був і залишається ІНТЕРЕС. Ми на сьогодні так і не дали відповіді на запитання: Чому наші учні не знають і не розуміють історії України, вивчаючи її 7 (!!!) років? Чому учні не орієнтуються в подіях, що були визначальними в нашій історії, чому вони не здатні пояснити очевидних речей, відстежити між ними взаємозв'язки і наслідки? Чому учні не володіють термінологією, історичними поняттями? У нас десятки запитань, на які ми

не шукали і не шукаємо відповідей. Натомість ми шукаємо щось нове і представляємо його як «еліксир нової свідомості».

По-третє, реформам і змінам передують обговорення, дискусії, дослідження, моніторинг стану галузі. Хто у нас визначав (аналізував, узагальнював) стан шкільної історичної освіти? У який спосіб, де і коли ми це робили? Хто у нас досліджував шкільні курси історії на предмет їх ефективності, впливу на людську свідомість? Ніхто.

На жаль, у нашій вітчизняній освіті міцно укорінилася тенденція: Ніхто не хоче міряти сім разів – усі хочуть зразу різати і ... по живому (<https://osvita.ua/blogs/92814/>). – 2024. – 15.08).

Блог на сайті «Освіта.UA»

Про автора: Сергій Захарін, державний секретар Міністерства освіти і науки України (2021–2023), доктор економічних наук, професор

Якість вищої освіти: рецензія на доповідь НАЗЯВО

Юридична особа публічного права «Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти» підготувала та оприлюднила Доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2023 році.

Спочатку – коротка юридична довідка.

У пункті 2 статті 18 Закону України «Про вищу освіту» закріплено, що Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти щороку готує та оприлюднює доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства, звіт про власну діяльність, формує пропозиції щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти та направляє зазначені документи Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України та закладам вищої освіти для їх обговорення та належного реагування.

Аналогічна вимога міститься в пункті 9 Статуту Національного агентства із

забезпечення якості вищої освіти, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 761).

Із вказаних правових приписів випливає, що юридична особа публічного права «Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти» зобов'язана:

готувати та оприлюднювати доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства;

готувати, формувати та оприлюднювати зазначений документ щорічно (тобто, щонайменше один раз на рік);

направляти зазначений документ Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України та закладам вищої освіти для їх обговорення та належного реагування.

У ті часи, коли юридичною особою публічного права «Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти» керував філолог Сергій Квіт, доповідь про якість вищої освіти, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства як окремий документ не готувалася взагалі.

Мабуть, пану Квіту це здавалося цілком логічним: навіщо робити роботу, якщо її можна не робити?

Мабуть, відверте ігнорування норм закону та статуту вважалося тоді бравим вчинком і проявом високої доброчесності...

Мабуть, було вигідніше і комфортніше боротьбу за якість вищої освіти вести виключно через збирання з ректорів якихось папірців, а не шляхом сумлінного виконання службових обов'язків.

Показово, що жоден член агентства, незважаючи на балаканину про високий професіоналізм та інші непересічні чесноти, не ставив «зайвих запитань», у тому числі про підготовку Доповіді.

Але після того, як юридичну особу очолив Андрій Бутенко, нарешті стали готувати доповідь про якість вищої освіти, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства – уже як окремий документ.

Минулого року – вперше в історії української освіти – було оприлюднено Доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2022 році.

На жаль, ми не можемо дати правову оцінку якості підготовки доповіді про якість вищої освіти, оскільки немає нормативно-правового або хоча б методичного акта, яким би було встановлено вимоги (рекомендації) з питань підготовки цього документа та його змістовного наповнення. Юридична особа публічного права «Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти» може цю доповідь формувати на власний розсуд.

Нам, пересічним небайдужим освітянам, ніхто не забороняє дати відповідну рецензію, виходячи із власного уявлення про якість підготовки документів. З текстом рецензії на Доповідь 2022 року можна ознайомитися тут.

Доповідь за 2023 рік складається з п'яти розділів:

- вища освіта в Україні: структура і тенденції змін;

- зовнішнє забезпечення якості вищої освіти в Україні;

- внутрішнє забезпечення якості діяльності Національного агентства в дії;

- відповідність стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти (ESG2015);

- освітня діяльність вищих військових навчальних закладів системи військової освіти сектора безпеки і оборони України.

Структура Доповіді-2023 стала чіткою, зрозумілою, не «громідзкою».

Але доволі дискусійно виглядає окремий розділ про якість військової освіти. Зрозуміло, що цей сектор освіти в умовах воєнного стану грає особливу роль. Проте було б логічно, на мій погляд, також хоча б коротко написати і про інші надважливі сектори – будівельний, медичний, виробничо-технологічний, інформаційний тощо.

У параграфі 1.1 подано коротку (на 3 сторінки) інформацію про відповідність вищої освіти цілям сталого розвитку суспільства. У цьому параграфі наведено кілька цікавих

фактів. 33 українські заклади вищої освіти у 2023 році увійшли до рейтингу впливу Times Higher Education Impact Rankings – глобального рейтингу, що оцінює ефективність діяльності університетів щодо досягнення Цілей сталого розвитку ООН. Серед українських університетів лідерами рейтингу є Сумський державний університет (позиція 301–400 серед 1705 університетів зі 115 країн світу), НУ «Львівська політехніка», Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, НТУ «Харківський політехнічний інститут», Ужгородський національний університет та ін.

За твердженням укладачів Доповіді 2023 року, іншою прогресивною ініціативою з боку закладів вищої освіти став проєкт «Зелені трансформації в українських університетах».

На мій погляд, наведена у Доповіді інформація про відповідність вищої освіти цілями сталого розвитку суспільства є цікавою і корисною, але занадто короткою. Вочевидь, цей блок має бути дуже насиченим – з огляду на те, що словосполучення «відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства» є в тексті законодавчого акта (Закон України «Про вищу освіту», пункт 2 ст.18).

Іншими словами, український законодавець особливо підкреслює, що він чекає від «агентів змін» не просто «якісь відомості про все що завгодно», а в першу чергу – про позитивний вплив системи вищої освіти на сталий інноваційний розвиток суспільства. Ця частина доповіді має бути ключовою.

Розширити матеріал цього розділу досить просто. Можна звернутися до закладів вищої освіти, аби вони надали відомості про власні здобутки у сфері сталого інноваційного розвитку суспільства, і за наслідками цієї роботи – оприлюднити відомості про ці здобутки, а також подати відповідні аналітичні узагальнення. Захмарних матеріальних або інтелектуальних зусиль для цього не потрібно.

Особисто автора цих рядків приємно вразила наявність у Доповіді за 2023 рік величезного масиву актуальної статистичної та аналітичної інформації з питань вищої освіти (параграф 1.2). Мені здалося, що автори доповіді уважно

прочитали критичні зауваження, які були нами наведені в попередній рецензії.

Водночас юридична особа публічного права «Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти» фактично скаржиться на необ'єктивність іноземних агентств з акредитації, які надали позитивні оцінки окремим освітнім програмам (сторінки 41–45). «Національне агентство занепокоєне ситуацією, коли ліберальний механізм інколи використовується, щоб обійти українське законодавство, приховати невиконання Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності та уникнути виконання національних стандартів вищої освіти», – написали автори Доповіді.

З одного боку, занепокоєння юридичної особи зрозуміти можна. З іншого боку, ця особа не може робити висновки про виконання або невиконання закладами освіти певних ліцензійних умов, оскільки не має на це необхідних повноважень.

Для багатьох практичних фахівців найбільший інтерес становить параграф «Плани та перспективи у сфері забезпечення якості вищої освіти» (він не входить у структуру жодного розділу). Автори Доповіді за 2023 рік зробили цікаве узагальнення: «З огляду на те, що в різних країнах системи забезпечення якості мають різну побудову й етапність, завданням для України є обрати оптимальну або розробити власну на базі вже напрацьованих рішень. Питаннями до майбутніх дискусій мають стати доцільність запровадження регіональних чи галузевих агентств забезпечення якості, їх юридичний статус і повноваження. Не менш важливим питанням є складові системи забезпечення якості, її етапи, що також має різні варіанти реалізації в різних країнах».

Цим текстом юридична особа публічного права «Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти» немов би натякає, що вона є однією з організацій, яка бере участь у формуванні певної сфери державної політики (у нашому випадку – у сфері контролю окремих процесів у вищій освіті).

Насправді вказана юридична особа публічного права, хоча і виконує делеговані

державною повноваження, не може вважатися суб'єктом формування політики. НАЗЯВО може лише подавати пропозиції до інших органів (Президента, Верховної Ради, Уряду, Міністерства освіти і науки), а ці органи можуть або підтримати подані пропозиції, або їх відхилити.

Утім, слід позитивно оцінити згадку про «доцільність запровадження регіональних чи галузевих агентств забезпечення якості». На погляд автора цих рядків, слід розробити і запровадити прагматичні механізми, які уможливлять створення та функціонування таких агентств. Допоки таких агентств не буде – всі розмови про «євроінтеграційні здобутки» у сфері забезпечення якості вищої освіти є смішними.

Автори Доповіді за 2023 рік також зробили таке цікаве узагальнення: «...очевидним є те, що наявність акредитації лише освітніх програм не є достатньою для ефективних змін системи. Досвід національних систем забезпечення якості, до яких залучені агентства з мережі ENQA, демонструє акредитацію концептуальну, первинну, кластерну, проміжну, тематичне оцінювання й інші незвичні на сьогодні для нас моделі».

Серйозні фахівці давно і справедливо вказували на те, що нинішній механізм акредитації є відверто дискусійним, оскільки висновок про якість освіти робиться за фрагментарним набором чинників. З роздумами автора на цю тему можна ознайомитися тут.

Якість вищої освіти має вимірюватися не лише через оцінку певних проміжних процесів, а також обов'язково враховувати реальний вимірюваний результат (зокрема, компетентність готового фахівця та факт його працевлаштування за фахом).

Забезпечення якості вищої освіти має розглядатися не лише як «акредитаційна процедура» (насправді йдеться скоріше про нагляд, контроль і перевірку), а значно ширше – створення комплексу ефективних і реалістичних правових, організаційних, економічних, соціальних, інфраструктурних умов, які позитивно впливають на освітню діяльність і освітні результати.

Чергова цитата: «Не забуваймо, що акредитація покликана вести діалог про якість освітньої програми та виконання основних вимог законодавства, баланс між якими є предметом дискусії для всього Європейського освітнього простору як баланс між контролем і вдосконаленням. У той же час для українських реалій очевидною є необхідність більш жорсткого контролю за дотриманням освітнього законодавства поза межами акредитаційних процедур. Це і дасть можливість зберегти згаданий вище баланс у роботі Національного агентства».

Отже, автори Доповіді за 2023 рік відкрито пишуть і про контроль, і про «виконання основних вимог законодавства», що має стати предметом такого контролю.

На мій погляд, це хибна позиція. Сфері вищої освіти не потрібен ще один відверто контрольний орган. З роздумами автора на цю тему можна ознайомитися тут.

Загальне враження від Доповіді, що рецензується, – позитивне. Вона являє собою працю, у якій в значній мірі враховані пропозиції та зауваження фахівців, ґрунтується на міцній методологічній базі, містить багато цікавих матеріалів і узагальнень.

Утім, у майбутньому було б правильно залучати до роботи з формування якомога більше незаангажованих експертів, в першу чергу – практичних працівників закладів вищої освіти. Окрім того, доцільно провести публічне обговорення доповіді – вказане сприяло б і подальшому удосконаленню методології формування цього документа, і вирішенню об'єктивних проблем у сфері вищої освіти (тим більше, що у законі є вимога про обговорення).

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій (<https://osvita.ua/blogs/92828/>). – 2024. – 16.08).

Блог на сайті Liga.net

Про автора: Віталій Слькін, адвокат, керуючий партнер Schendler Law Firm

З 17 липня в Україні запрацювало бронювання через Дію, а вже 9 серпня таким чином забронювали 145 000 працівників.

Правила та порядок бронювання є більш сталими, а перелік посад та підприємств, які можуть отримати бронь, періодично змінюється. Основні норми затверджені постановою КМУ № 76, деякі зміни були внесені законом № 3633-IX.

У кінці липня, за даними Мінекономіки, в Україні налічувалось 615 000 заброньованих військовозобов'язаних.

Хто підпадає під бронювання – перелік підприємств?

Бронювання військовозобов'язаних можливе, якщо вони працюють або проходять службу:

1) в органах державної влади, інших державних органах, органах місцевого самоврядування;

2) на підприємствах, в установах та організаціях, які є критично важливими для забезпечення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань в особливий період;

3) на підприємствах, в установах та організаціях, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період;

4) у спеціалізованих установах ООН, міжнародних судових органах, міжнародних та неурядових організаціях та установах, членом, учасником або спостерігачем у яких є Україна, відповідно до укладених міжнародних договорів України;

5) на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, які є операторами протимінної діяльності та проводять розмінування(гуманітарне розмінування) відповідно до законодавства.

Військовозобов'язані підлягають бронюванню незалежно від військового звання, віку та військово-облікової спеціальності.

Перелік професій, які підлягають бронюванню.

Бронюванню підлягають всі військовозобов'язані:

1) кінцеві бенефіціарні власники зазначених в попередньому списку підприємств, які не є їх працівниками;

2) члени наглядових рад суб'єктів господарювання, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави і вартість активів яких за даними останньої фінансової звітності або річний розмір чистого доходу яких перевищує 200 млн гривень, а також особливо важливих для економіки підприємств, вартість активів яких за даними останньої фінансової звітності перевищує 2 млрд. гривень або річний розмір чистого доходу яких перевищує 1,5 млрд. гривень;

3) які займають посади протезистів-ортезистів, техніків-протезистів-ортезистів, інженерів-технологів-протезистів, інженерів-протезистів, механіків протезно-ортопедичних виробів, за умови виконання ними не менш як 50% норми робочого часу протягом останніх трьох місяців, що передують даті подання списку, з відповідним обґрунтуванням;

4) фахівці з розмінування оператора протимінної діяльності, що входять до складу груп (відділів/відділень) з нетехнічного, технічного обстеження, очищення, інспектування та контролю якості.

Підприємства, які не мають обмежень на бронювання працівників.

Обмеження щодо кількості військовозобов'язаних, які підлягають бронюванню, не застосовуються до:

1) підприємств паливно-енергетичного комплексу та їх підрядних організацій, які здійснюють будівництво, ремонт, відновлення, виготовлення та/або поставку обладнання, надають послуги, проводять інші інженерно-технічні заходи, спрямовані на безперебійне функціонування об'єднаної енергетичної системи та газотранспортної системи України;

2) підприємств, що обслуговують системи життєзабезпечення, та їх підрядні організації, в тому числі ті, які здійснюють будівництво, ремонт та/або розміщення газопоршневих та газотурбінних установок, зокрема когенераційних, блочно-модульних котелень, дизельних/бензинових та газових генераторів, а також пов'язаних з ними мереж

електро-, тепло-, газо-, водопостачання, вузлів обліку;

3) технічних працівників, включених наказом керівника підприємства до складу аварійно-відновлювальних бригад підприємств, що забезпечують роботу електронних комунікаційних мереж у період знеструмлень та виконують відновлювальні аварійні роботи мереж електронних комунікацій на територіях Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Київської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Харківської, Херсонської, Чернігівської областей, м. Києва, які визначені Мінцифри критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення;

4) підприємств, що виконують функції технічного адміністратора Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, фонду, що надає фінансову підтримку (гранти) для забезпечення розвитку інновацій та технологій для потреб оборони, та підприємств, яким надано гранти на час виконання грантового договору;

5) підприємств, що виконують роботи з будівництва фортифікаційних споруд;

6) спеціалізованих установ ООН, закордонних дипломатичних установ в Україні, закордонних дипломатичних установ України, представництв міжнародних організацій, які є критично важливими для функціонування економіки;

7) представництв донорських установ, виконавців проєктів міжнародної технічної допомоги, які є критично важливими;

8) Товариства Червоного Хреста України, інших українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проєкти за кошти міжнародних партнерів, які є критично важливими;

9) спеціалізованих установ ООН, міжнародних судових органів, міжнародних та неурядових організацій та установ, членом, учасником або спостерігачем у яких є Україна;

10) установ та організацій, до складу яких входять штатні збірні команди олімпійських, неолімпійських видів спорту та спорту осіб з інвалідністю.

Порядок бронювання.

Бронювання військовозобов'язаних здійснюється згідно з рішенням Мінекономіки за списками військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання на період мобілізації та на воєнний час, погодженими Міноборони. Військовозобов'язані, які перебувають на військовому обліку в СБУ, Службі зовнішньої розвідки, розвідувальному органі Міноборони, бронюються за списками, погодженими органами, яким вони підпорядковуються.

Порядок бронювання військовозобов'язаних визначає постанова КМУ № 76. Списки на працівників, яких потрібно забронювати, подаються через Дію або у паперовій та/або електронній формі за формою згідно з додатком 1 цієї постанови та разом з відповідним обґрунтуванням та довідкою про кількість військовозобов'язаних. Приклади цих документів також можна знайти в додатках до постанови № 76.

В органах державної влади.

Органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, що здійснюють бронювання військовозобов'язаних, зобов'язані оформити відстрочку від мобілізації для співробітників, заброньованих у порядку, визначеному урядом. Роботодавці подають паперові списки заброньованих до Міноборони або проводять процедуру в електронному форматі на порталі Дія.

Кількість військовозобов'язаних, які обіймають посади в органі державної влади, іншому державному органі і відповідно до закону підлягають бронюванню, повинна становити не більше 50 відсотків кількості військовозобов'язаних працівників у такому органі станом на 18 травня 2024 р., у разі збільшення чисельності військовозобов'язаних працівників у зазначеному органі – станом на дату подання списків, зокрема для органів, утворених після 18 травня 2024 року.

На підприємствах, які забезпечують потреби ЗСУ

Підприємства, установи та організації, які є критично важливими для забезпечення потреб

ЗСУ, можуть подати список на бронювання працівників до:

1) Міноборони;

2) центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво іншими військовими формуваннями, СБУ;

3) Мінстратегпрому

Військовозобов'язані кінцеві бенефіціарні власники таких підприємств, які не є їх працівниками, підлягають бронюванню незалежно від військового звання, віку та військово-облікової спеціальності.

На критично важливих для економіки України підприємствах.

Підприємства, які є критично важливими для функціонування економіки в особливий період, банки та інші установи, державне регулювання діяльності яких здійснюється Нацбанком, подають список центральному органу виконавчої влади або НБУ, або відповідній обласній та міській (військовій) держадміністрації, який прийняв рішення про визначення таких підприємств, установ та організацій критично важливими.

Товариство Червоного Хреста України, інші українські неурядові організації, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, подають список до Мінреінтеграції.

Центральні органи виконавчої влади, інші державні органи, відповідальні за виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях, та які є критично важливими для економіки країни в особливий період, подають списки працівників до МЗС.

Представництва донорських установ, виконавці проектів міжнародної технічної допомоги, які є критично важливими для функціонування економіки в особливий період, подають список до Секретаріату Кабміну.

На скільки дається бронь – термін дії відстрочки для заброньованих?

Мінекономіки зазначається строк дії відстрочки, який не може перевищувати:

1) строку проведення мобілізації, – для військовозобов'язаних, що працюють

в державних органах та установах, та військовозобов'язаних, які працюють або проходять службу в Державній кримінально-виконавчій службі;

2) строку дії контракту (договору) на поставку товарів, виконання робіт і надання послуг, необхідних для забезпечення потреб Збройних Сил, інших військових формувань, – для військовозобов'язаних, які працюють на підприємствах зайнятих забезпеченням Сил Оборони;

3) 12 місяців, – для військовозобов'язаних, які працюють на критично важливих для економіки країни в особливий період підприємствах;

4) строк договору (контракту) або строку, на який призначено особу – для військовозобов'язаних, які є співробітниками міжнародних установ та організацій (<https://blog.liga.net/user/vyelkin/article/54009>). – 2024. – 23.08).

Блог на сайті Liga.net

Про автора: Олег Пендзин, економіст, експерт Економічного дискусійного клубу

Бути чи не бути? Складні роздуми щодо появи нових податків у виконанні Мінфіну

Виявляється, що питання «Бути чи не бути?» хвилювало не тільки британців часів Вільяма Шекспіра, але і пересічного українця у другій декаді двадцять першого сторіччя. Тем, до чого можна застосувати дане питання в житті українців є дуже багато. І за останній час додалася ще одна. Податкова.

І дійсно. Поданий Мінфіном законопроект щодо появи нових податків збільшує податкове навантаження на білий бізнес, але основний тягар податкового тиску опиняється на плечах простих громадян. Зважте. Хто є кінцевим платником всіх податкових новацій? Збільшення акцизів покриває кінцевий споживач зі своєї кишені. Податок на додану вартість сплачується кінцевим покупцем товарів і послуг. Військовий збір у 5% (чи більше) сплачує людина при отриманні доходу чи здійсненні операції по купівлі і продажу товарів і послуг.

Є ще одна новація у законопроекті яка також в повному обсязі стосується кожного – поява обов'язку для громадян зі сплати податків за отримані поштові відправлення. Раніше ця норма була практично непомітною, адже діяв поріг безподаткового отримання посилок вартістю до 150 євро – податок стосувався не більше 1% з озвучених головою Мінфіну понад 50 млн посилок щорічно. Зі зниженням порогу до 45 євро вартості відправлень між приватними особами та до нуля на отримання посилок від закордонних маркет-плейсів та онлайн-магазинів мільйони українців стають платниками ПДВ. А з огляду на його складність, ці ж мільйони українців стають потенційними порушниками та ухилянтами.

Запропонований Мінфіном законопроект можна назвати найгіршою моделлю стягнення ПДВ, де сплата податку покладається безпосередньо на фізособу в ході розмитнення товару. Це явно суперечить інтересам простих людей та наражає їх на очевидні серйозні ризики. Основна маса українців навіть не знає, які податки вираховуються з їхніх заробітних плат, а ставка ПДВ для більшості простих людей – просто загадка. Сплата податку з використанням реквізитів фіскальної служби за IBAN – ще один непростий виклик для більшості простих людей, як і необхідність тривалого багаторічного зберігання квитанції про здійснений платіж на випадок, якщо податкова його «загубила», а людина має довести сплату. Добре, якщо справа не дійде до арешту рахунків людини за несплачений ПДВ на кількасот гривень.

Як бачимо, податкова, а часто й проста фінансова неграмотність українців зроблять їх заручниками та мішенню для державного фіскального терору за помилки через незнання податкових тонкощів. Замість детінізації великих нелегальних потоків на митниці та усунення контрабанди і сірих схем, які наносять державі збитки на сотні мільярдів, уряд пропонує контроль за десятками мільйонів легальних посилок простих українців.

Звісно, перший варіант вимагає «політичної волі» у боротьбі з топ-корупцією, тоді як другий – явно простіший, хоча його економічний

ефект сумнівний. Важко навіть уявити, як митниці чи податкова перевірятимуть поштові відправлення для визначення їх вартості та розрахунку податків. Припустімо, родичі із ЄС відправляють українській родині дитячий одяг, із якого їхнє чадо вже виросло. Чи який подібний дрібний, але корисний крам. Скільки може коштувати така посилка? Та фактично нічого вона не коштує, бо цей дитячий б/в-одяг міг бути викинутий, чи безкоштовно переданий на благодійність десь у Франції, Німеччині, Італії або Польщі. Навіть важко собі уявити, як митник з фіскалом розкривають посилку з цим крамом та копирсаються в ньому для оцінки, визначення вартості та суми податку. Як вони порахують їх вартість? Це взагалі таємниця. А отримувач ще має довести митникові з фіскалом, що ці дитячі речі, які виглядають як новенькі, не призначені для продажу – бо в такому разі діятимуть зовсім інші умови оподаткування. А якщо людина не зможе довести, що вміст посилки призначений для власних потреб? Тут вже «світить» стаття про ухиляння від сплати податків та махінації з митним оформленням.

Як бачимо, відкривається широке вікно можливостей для корупційних зловживань чиновників, коли представники контролюючих структур можуть прискіпливо перевіряти одні відправлення і не звертати уваги на інші. І ось це відволікання людей на копирсання у чиемусь б/в-одязі чи іншому дрібному крамі загальмує оформлення інших більш важливих вантажів, як імпорتنі медикаменти, пальне, гуманітарка, продукти, товари повсякденного споживання. Простіше кажучи, митну та фіскальну систему чекає дуже складні випробування – вона не зможе впоратись з обробкою десятків мільйонів дрібних вантажів. А такої автоматизованої системи в Україні просто не існує.

Уряд обрав доволі дивний механізм з точки зору наповнення бюджету, а адміністрування цих податків межує з абсурдом і фантастикою. При цьому автори законопроекту не порахували, скільки принесе бюджету таке вивертання десятків мільйонів поштових пакуночків. Зате абсолютно очевидно, що для контролю за їх вмістом та переміщенням через кордон

знадобиться поповнення армії чиновників на митниці та в податковій.

Мабуть, саме з цієї причини жодна з розвинених країн не використовує тотальний митно-податковий контроль за поштовими відправленнями: в ЄС діє поріг від 0 євро, в США – від \$ 800, у Великої Британії – 135 фунтів.

Такий дивний та незрозумілий контроль за посилками між приватними особами чи відправленнями з закордонних онлайн-магазинів вказує ще на одну помилку чи просто відверту маніпуляцію Мінфіну: його очільник заявив, що інтернет-торгівля в Україні сьогодні перебуває у тіні. Такими чином Мінфін, уряд і влада в цілому фактично визнають неспроможність держави контролювати роботу бізнес-суб'єктів для подолання «тіні». Натомість більш ефективним Мінфін вважає взагалі неможливий шлях – контролювати та оподаткувати понад 50 млн поштових відправлень. При цьому Мінфін та й уряд «забули» про інше джерело наповнення бюджету – боротьба з реальною тінню. Ще у мирні часи її масштаби оцінювались до 35%, а втрати бюджету – до 800 млрд грн щорічно, але з урахуванням тінізації бізнесу від рейдів ТЦК та фіскального тиску зараз ці масштаби можуть бути набагато більшими. І при цьому урядовці намагаються витискати останні соки з «білого сектору», до якого ще можуть легко дотягнутись, а підвищення ставок та поява нових податків з сумнівними економічними наслідками здатні принести бюджету лише близько 120 млрд грн.

Втім, за дискусією про ставки податків та джерела наповнення бюджету залишились непомітними ще деякі цікаві фіскальні новації із цього ж законопроекту. Насамперед – посилення перевірконого контролю. Законопроект прямо надає перевіряльникам право застосовувати арешти, якщо під час перевірки «щось піде не так» – платник не зможе забезпечити присутність посадових осіб контролюючого органу при проведенні інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки.

Примітно, що навіть не визначено «контролюючий орган» – майже будь-хто може зненацька з'явитись для будь-якої перевірки. У будь-який час. І якщо навіть з технічних причин (відсутність світла, зв'язку, повітряна тривога, відсутність відповідальних осіб тощо) жертва перевірки не зможе створити належних умов роботи перевіряльника – у нього з'явиться можливість накладення арештів. Просто страшно уявити простір для самодіяльності чиновників та наслідки для бізнесу. Адже арешт може бути накладений майже миттєво, тоді як його зняття може займати місяці, хоча закон декларує майже миттєвість зняття арештів. Тож у перевіряльників різних мастей з'явиться майже невинний аргумент: «Давайте якось рішати». А спокуса для бізнесу «якось рішати» замість арешту доволі очевидна – бачимо ще одну «корупційну пірву».

Ще один метод відносно елегантного «ощипування гусей», який знаходимо у законопроекті – поява для окремих видів бізнесу зобов'язання сплачувати авансові внески за податками. Автори законопроекту заклали хитру норму, що «перевищення суми авансового внеску над сумою нарахованого податкового зобов'язання не переноситься у зменшення податкових зобов'язань наступних періодів та не підлягає поверненню платнику податку як

надміру та/або помилково сплачені податкові зобов'язання». Тобто що бюджету переплачено – те для бізнесу втрачено. А ідеться ж і про втрату обігових коштів бізнесу, і навіть про штучно, хоча і законно, вилучений прибуток. На цей явний ляп розробників законопроекту у своїх висновках вказує Головне науково-експертне управління апарату Верховної Ради. Та пропонує авансові внески з податків розглядати як мінімальне податкове зобов'язання для їх платників.

Окрім того, Головне науково-експертне управління апарату Верховної Ради вказує, що запропонований Мінфіном «великий податковий пакет» закладає міну уповільненої дії у податковому законодавстві, адже дублює інші закони та законопроекти, що призведе до плутанини внаслідок різного трактування одних і тих самих норм, розкиданих між різними законами.

Як бачимо, навіть побіжний аналіз ризиків «великого податкового пакета» Мінфіну свідчить про спірність його підходу до наповнення бюджету шляхом витискання соків із залишків «білого бізнесу» на фоні повного ігнорування існування величезної тіні. А Ви кажете британці. «Бути чи не бути»? Та не снилося їм таких веселощів. В цікаві часи живемо (<https://blog.liga.net/user/openszyn/article/53981>). – 2024. – 21.08).

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

№ 15 (279) 2024

Інформаційно-аналітичний бюлетень

на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:

А. Бергелська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:

Н. Крапіва

Підп. до друку 28.08.2024

Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 3,86.

Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру видавців,

виготовлювачів і розповсюджувачів

видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.